

Kohtunike eetikakoodeksi uuendamine

Analüüs

Tellijä: Riigikohus

Aive Pevkur

Mai 2018

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
1. Kohtunike eetika põhiprintsiibid	7
1.1.Rahvusvaheline kontekst.....	7
1.2.Eesti koodeksi võrdlus rahvusvaheliste standarditega	14
1.3.Eesti kohtunike koodeksi loomise ajalugu.....	19
2.Olukorra kaardistus.....	23
2.1.Distsiplinaarkollegiumi juhtumid	23
2.2.Küsitluse tulemused	25
2.3.Grupiintervjuude tulemused	29
2.4.Muud uuringud	35
3.Koodeksi uuendamine	38
4.Rakendusmehhanismid	48
5. Lõppsõna	51

Sissejuhatus

Kohtuvõim on üks kolmest sõltumatust võimust kaasaegses õigusriigis. Kohtuvõimu teostavad kohtunikud on autonoomsed kõrgprofessionaalid, kelle professionaalse enesejuhtimise üheks instrumendiks on kutse-eetika. Kutse-eetika nõuete või printsiipide formaliseerimine toimub kutse-eetika koodeksites. Selleks, et kutse-eetika koodeksid oleksid praktiliselt kasutatavad ja kasutuses, on vajalik perioodilisusega nende asjakohasust hinnata ning analüüsida nende rakendusmeetmeid. Rakendusmeetmete analüüs tähendab sisuliselt koodeksi kasutatavuse analüüsi – kas koodeksis esitatud põhimõtete ajakohasust vaadatakse teatud regulaarsusega üle, kas koodeksit kasutatakse kutseala koolituste läbiviimisel, kas koodeksi põhimõtete rikkumist hinnatakse ja sanktsioneeritakse ning kas hinnangute andmise põhjendusi tagasisidestatakse kutsekogukonnale õppimise ning käitumispraktikate muutmise eesmärgil.

Tavapärastel vaadeldakse koodekseid ühe osana kutseala eetika juhtimise süsteemist. Eetika juhtimise (*integrity management, ethics management*) all mõistetakse organisatsiooni tegevusi, mis on suunatud organisatsiooni eetika või kutseväärikuse (*integrity*) edendamiseks ja jõustamiseks ennetamaks ebaeetilist käitumist ning korruptsiooni.

Eesti kohtunikele kehtiv eetikakoodeks võeti vastu kohtunike kolmandal korralisel täiskogul 13. veebruaril 2004. Kohtunike koodeksi tekst oli valmis juba 2002.a lõpus, kuid kuna enne 2003.a üldkogu avaldati kohtunike eetika üks tänaseni olulisim dokument - Bangalore põhimõtted, otsustati rahvusvaheliste nõuete valguses koodeksi selleks ajaks valminud tekst üle vaadata ning lükata koodeksi vastuvõtmine järgmise täiskogu toimumisaega 2004.a.

Koodeksite teksti loomisel tuleb lahendada küsimus, kuidas koodeksit hakatakse kasutama, teisisõnu, millised on koodeksi rakendusmehhanismid. Tavapärastel mõistetakse rakendusmehhanismide all järgmisi tegevusi: koodeksi tutvustamine, koodeksis esitatud põhimõtete koolitamine, koodeksi põhimõtete tõlgendamine ja hinnangute andmine ning sanktsioneerimine koodeksi põhimõtete rikkumise puhul. Kui tutvustamise ja koolitamise tegevusi koodeksitesse tavapärastel ei lisata, on levinud praktika, kus koodeksi põhimõtete ja normide üle järelvalvet tegeva ning tõlgendusi ja seletusi pakkuva organi tegevuspõhimõtted on koodeksi osa. See võib olla kirja pandud rakendussätetena, kirjeldades, kes annab tegudele hinnanguid koodeksi valguses või kuidas sanktsioneeritakse koodeksi rikkumisi. Prokuröride eetikakoodeksis osutatakse koodeksi rollile distsiplinaarmenetluses ning kirjeldatakse prokuröride eetikanõukogu kui eetikakoodeksit tõlgendava organi tööpõhimõtted. Kehtiv kohtunike koodeks

rakendusmehhanisme ei kehtesta. Koodeksi loomise ajal oli arutluse all kohtunike aukohtu või eetikakomisjoni moodustamine, kuid nendest plaanidest loobuti, kuna leiti, et neid funktsioone täidab kohtunike distsiplinaarkolleegium.

Tänaseks päevaks on kohtunike koodeksi vastuvõtmisest möödunud üle 14. aasta. Riigikohus on tõstatanud küsimuse kohtunike eetikakoodeksi teksti asja- ja ajakohastamise vajadusest. Kehtiv kohtunike koodeks ei anna selgeid juhtnööre mitmetele viimastel aastatel üleskerkinud küsimustele nagu sotsiaalmeedia kasutamine või avalikus elus osalemine. Arvamused kehtiva koodeksi muutmisevajadustest on lahknevad. Esindatud on nii arvamused, et kehtiv koodeks rahuldab kohtunikkonna vajadusi kui arvamused, mille kohaselt peaks koodeks pakkuma paremat tuge eetiliste otsuste tegemisel.

Üheks suureks väljakutseks on sobivate rakendusmeetmete leidmine – mil määral peaks kohtunike koodeksi järgimise küsimused olema osa kohtunike koolitamise ja hindamise protsessist. Alates 2014.a on toimunud 6 kohtunikeetikakoolitust 89 osalejaga:

- 2014.a Kohtunikeetika, koolitaja Meelis Eerik. 2 gruppi – 25.04.2014 Tartus – 18 osalejat (osalesid kohtunikud sh noorkohtunikud ja kohtunikukandidaadid); 16.05.2014 Tallinnas – 24 osalejat (osalesid kohtunikud).
- 2015.a Kohtunikeetika, koolitaja Meelis Eerik. 2 gruppi 6.03.2015 Tartus – 6 osalejat (osalesid riigikohtunik, kohtunikud sh noorkohtunikud, kohtujurist ja kohtunikukandidaadid); 10.04.2015 Tallinnas – 16 osalejat (osalesid kohtunikud sh noorkohtunikud ja kohtujuristid).
- 2016.a Kohtunikeetika, koolitaja Meelis Eerik. 14.01.2016 Tallinnas – 10 osalejat (osalesid kohtunikud sh noorkohtunikud).
- 2017.a Kohtunikeetika, koolitaja Meelis Eerik. 31.03.2017 Tallinnas – 15 osalejat (osalesid riigikohtunik, kohtunikud sh noorkohtunikud, RK nõunik ja kohtujurist).

2018a. kohtunike koolitusplaanis kohtunikeetika teema ei sisaldu. Olemasoleva statistika põhjal võib väita, et viimase viie aasta jooksul on kohtunikeetikakoolitusel osalenud veidi rohkem kui 1/3 kohtunikkonnast.

Seni on kohtunike koodeksit kasutatud *ad hoc*. Nagu selgus intervjuudest kohtute esimeestega, taandub kohtunike tegevuse hindamine koodeksi põhimõtete järgimisel kohtu esimehe kaalutlusele. Erandiks on distsiplinaarmenetlused, kus distsiplinaarkolleegiumisse jõudnud juhtumeid hinnatakse ka kohtuniku koodeksi valguses.

Koodeksi tekst kui ideaalide või normide kogum omandab praktilise sisu koodeksi kasutamisel. Kui koodeksit aktiivselt ei kasutata, selle nõuetele vastavust ei hinnata, jääb koodeks deklaratiivseks. Koodeksi praktilise kasutamise soovitude andmiseks, tegude ja otsuste hindamiseks ning vajadusel koodeksi põhimõtete ja nõuete tõlgendamiseks, selgitamiseks ning keeruliste probleemide lahendamiseks luuakse sageli nõuandev ja sõltumatu organ – eetikanõukogu või eetikakomitee. Avalikus teenistuses on ametniku eetikakoodeksi¹ ühetaolise rakendamise ja selgituste andmise eesmärgil ellu kutsustud Ametnikueetika nõukogu². Prokuröride eetikanõukogu ülesanne on anda seisukohti prokuröri tegevus- või käitumisviisi lubatavuse kohta ning üldisi selgitusi prokuröride eetikakoodeksi tõlgendamiseks³.

Tavapäraselt on eetikanõukogude ülesanded kutseala liikmete koolitamine, laiemalt harimine eetilistes küsimustes, kutsealase käitumistaktika kujundamine eetiliste dilemmade puhul, juhendite koostamine või soovitude andmine eetiliselt tundlikes küsimustes ning vajaduse korral abi osutamine eetiliste valikute tegemisel.

Analüüsi eesmärk on koondada kehtiva kohtunike koodeksi ülevaatamiseks ja vajadusel sobivate rakendusmeetmete väljatöötamiseks vajalik lähteinfo. Analüüs sisaldab võrdlevat ülevaadet rahvusvahelistest normdokumentidest ja Eesti kohtunike koodeksist ning uuringu ning intervjuude põhjal informatsiooni sellest, milliseid eetilisi väljakutseid kohtunikud oma töös täna kogevad. Rahvusvaheliste ja Eesti normide võrdlus aitab paremini mõista kohtuniku rolli eetilisi nõudeid, kuid iga riigi kohtusüsteem on autonoomne ja sõltumatu ning kehtestab oma eetilise käitumise normid ise. Bangalore põhimõtete preambulis on öeldud, et Bangalore *põhimõtete eesmärgiks kehtestada kohtunike kõlbelise käitumise standardid*, mis olemuselt on soovituslikud ning ei oma juriidilist jõudu. Analüüsis sisaldub lühiülevaade eetika juhtimise instrumentidest ning nende rakendusvõimalustest seoses kohtunike eetikaga.

---

¹ https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/ametniku_eetikakoodeks_20.02.2017.pdf

² <https://www.rahandusministeerium.ee/et/riigi-personalipoliitika/avaliku-teenistuse-eetika>

³ <http://www.prokuratuur.ee/et/pressiteated/tood-alustas-prokuroride-eetikanoukogu>

1. Kohtunike eetika põhiprintsiibid

1.1. Rahvusvaheline kontekst

Eetikakoodeksite loomisel puuduvad kindlad raamid ja normitehnika. Koodeksite loomise peamine lähtekoht on, et need oleksid funktsionaalsed ja sihtgrupi vajadusi arvestavad. Kutse-eetika koodeksite puhul on peamine kriteerium, et need peavad kandma kutse-eetost kutse-rolli funktsionaalse vastutuse kontekstis. Seetõttu ei ole ühe kutseala kutse-eetika koodeksite variatiivsus põhiväärtustes või põhiprintsiipides erinevates ühiskondades väga suur, kuna kutsefunktsioon on sõltumata kontekstist sama. Koodeksite erinevused tulenevad kontekstuaalsetest asjaoludest nagu ajalooline, religioosne ja kultuuriline kontekst, avaliku halduse, organisatsioonikultuuride vms eripärad. Rahvusvaheliste kohtunike kutsetegevust käsitlevate dokumentide analüüs keskendub peamiselt põhiprintsiipidele või põhiväärtustele ning vähem tähelepanu on pööratud formuleeringutele.

Ootused kohtunike hoiakutele ja tegevusele on kirjeldatud paljudes rahvusvahelistes norm-dokumentides, mille peamine fookus ei ole kohtunike kutse-eetikal, vaid kohtupidamise ning kohtuniku ametis olemise põhimõtetel nagu värbamine, valik, ametisse nimetamine, tasustamine ning vastutus laiemalt. Kutse-eetika koodeksid käsitlevad professionaalsele rollile esitatavaid nõudeid. Kohtusüsteemi puhul on keeruline eristada kohtusüsteemile kui sellisele esitatavaid nõudeid ning kohtunikule esitatavaid nõudeid. On selge, et demokraatliku õigusriigi kohtusüsteemile kui olulisele võimustrumendile esitatakse kõrged nõuded ning kõiki ootuseid täpselt fikseerida või kirjeldada ei ole võimalik. Vaadeldud materjale iseloomustab ühelt poolt erinevate rahvusvaheliste organisatsioonide poolt väljatöötatud dokumentide paljus, teisalt kesksete väärtuste vähene variatiivsus. Põhiprintsiibid või väärtused on sageli nimetatud nende dokumentide üldosas (*general principles*).

Kohtueetika rahvusvahelised standardid

Kohtunikel on riigi teenistuses laialdased volitused kasutada võimu ning rakendada individuaalset professionaalset autonoomiat võimu teostamiseks. Kohtunikud otsustavad kodanike õiguste ja vastutuse üle. Kodanikud ei aktsepteeri kohtuotsuseid, kui kohtunike ausus, usaldusväärsus ning professionaalsed standardid on kaheldavad. Kui kohtunike maine ja reputatsioon on laitmatud, on kergem aktsepteerida

ebapopulaarseid või osapoole kahjuks tehtud otsuseid. Seetõttu on kohtunike eetika olnud rahvusvaheliselt fookuses alates 20.saj teisest poolest.

Esmakordselt osutatakse kohtupidamise universaalsetele standarditele ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioonis⁴ (1948): mille artikkel 10 sätestab:

Igäühel on tema õiguste ja kohustuste ja temale esitatud kriminaalsüüdistuste üle otsustamise korral õigus nõuda täieliku võrdsuse alusel ausat ja avalikku asja arutamist sõltumatus ja erapooletus kohtus.

Samad põhimõtted on edasiarenduse leidnud Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelises paktis (1966), mis on Eesti Vabariigi Ülemnõukogu poolt vastu võetud 26.09.1991⁵. Pakti artikkel 14 käsitleb kohtupidamist. Punkt 1 sätestab “*Kõik isikud on kohtute ja tribunalide ees võrdsed. Igäühel on õigus mis tahes talle esitatud kriminaalsüüdistuse läbivaatamisel või tema õiguste ja kohustuste kindlaksmääramisel mingi tsiviilprotsessi käigus kohtuasja õiglasele ja avalikule arutamisele kompetentse, sõltumatu ja erapooletu kohtu poolt, mis on loodud seaduslikul alusel.*” Sama artikkel käsitleb kohtupidamist laiemalt, osutades võrdõiguslikkusele.

Kohtunike käitumise Bangalore põhimõtted

Üheks kõige olulisemaks kohtunike käitumist reguleerivaks dokumendiks on 2002.a loodud ja ÜRO inimõiguste komitee poolt 2003.a vastu võetud Bangalore põhimõtted⁶. Põhimõtete loomise eesmärgiks oli nii käitumisjuhtnõõride andmine kohtunikele kui teiste osapoolte informeerimine nendest nõuetest, mille järgimist kohtunikelt oodatakse. Põhimõtete teksti kohaselt on “põhimõtete eesmärgiks kehtestada kohtunike kõlbelise käitumise (i.k. *ethical conduct*) standardid. Need on kavandatud juhisteks kohtunikele ja raamistikuks kohtusüsteemile, milles kohtunike käitumist reguleerida. Need on mõeldud ka abiks täitevvõimule ja seadusandjale ning juristidele ja üldsusele, et kohtusüsteemi paremini mõista ja toetada. Need põhimõtted eeldavad, et kohtunikud oleksid oma käitumise eest aruandekohustuslikud kohtustandardite kaitseks loodud asjaomaste institutsioonide ees, mis ka ise on sõltumatud ja erapooletud ning mis on seatud kohtunikele kohustuslikest õigus- ja käitumisnormidest mitte erandeid tegema, vaid neid täiendama.”

---

⁴ ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon: <http://vm.ee/et/uro-inimoiguste-ulddeklaratsioon>

⁵ Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt: <https://www.riigiteataja.ee/akt/23982>

⁶ Bangalore Principles of Judicial Conduct: http://www.unodc.org/pdf/corruption/corruption_judicial_res_e.pdf

Bangalore põhimõtted on jagatud kuue väärtuse alla, milleks on sõltumatus, erapooletus, ausameelsus (*integrity*), kõlbeline laitmatus, võrdsus ning asjatundlikkus ja hoolsus. Iga väärtuse puhul on sõnastatud sellest tulenev printsiip ning printsiibi kohaldamine praktikas. 2007.a avaldas ÜRO Bangalore põhimõtete kommenteeritud väljaande⁷. Kommentaaride eessõnas osutab Kohtueetika Grupi (*Judicial Integrity Group*) esimees C G Weeramantry asjaolule, et Bangalore põhimõtteid nähakse kui dokumenti, mida saavad kõik kohtud ja õigussüsteemid täielikult aktsepteerida. Kommentaarides sisustatakse täpsemalt põhimõtetes esitatud seisukohad.

ÜRO sõltumatu kohtupidamise alusprintsiibid

Kohtusüsteemi olulisi printsiipe, mis peaksid juhtima kohtuniku tegevust, käsitlevad ÜRO sõltumatu kohtupidamise alusprintsiibid⁸ (*Basic Principles on the Independence of the Judiciary*, 1985). Peamise printsiibina nimetab dokument sõltumatust (*independence*), millest tulenevad olulised printsiibid nagu erapooletus (*impartiality*) ja mõjutamatus (*without any restrictions, improper influences, inducements, pressures, threats or interferences, direct or indirect*, p 2) ning sekkumatus (p 4). Lisaks sõltumatusele käsitleb dokument kohtunike väljendus- ja ühinguvabadust; pädevuse, valiku ja koolituskriteeriume; teenistuskriteeriume, kutsekindlustuse ja immuniteedi ning ametist vabastamise nõudeid.

Kohtunike Rahvusvaheline Harta

Kohtunike rahvusvaheline ühendus (*International Association of Judges*) võttis 1999.a vastu Kohtunike Rahvusvahelise Harta⁹ (*The Universal Charter of the Judge*) ja uuendas 2017.a, mis lisaks kohtunikke puudutavatele õigustele ja kohustustele osutab olulistele printsiipidele või väärtustele kohtuniku tegevuses. Nimetatud on sõltumatust (*Independence*, art 1), autonoomiat (*Personal autonomy*, art 4), erapooletust ja vaoshoitust (*Impartiality and restraint*, art 5) ning tõhusust (*Efficiency*, art 6). Teiste riikide hulgas on hartale alla kirjutanud ka Eesti. Lisaks rahvusvahelistele nõuetele käsitlevad kohtunikueetikat mitmed Euroopa tasandi dokumendid.

---

⁷ Commentary on the Bangalore principles of judicial conduct:
http://www.unodc.org/documents/corruption/publications_unodc_commentary-e.pdf

⁸ Basic Principles on the Independence of the Judiciary:
<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/IndependenceJudiciary.aspx>

⁹ The Universal Charter of the Judge: <http://www.iaj-uim.org/universal-charter-of-the-judge-2017/>

Euroopa standardid

Euroopa kohtunike hartad

Euroopa kohtunike Assotsiatsiooni poolt on 1997.a vastu võetud Euroopa kohtunike harta¹⁰ (*Judges' Charter in Europe*). Hartas käsitletakse kohtunikule esitatavaid nõudeid: sõltumatus (p.1), vastutavus seaduse ees ja mõjutamatus (p.2); erapooletus (p.3) ning pädevus (p.4).

Kohtunike statuudi Euroopa harta¹¹ (*European Charter on the Statute for Judges, 1998*) nimetab üldpõhimõtetes järgmisi printsiipe: asjatundlikkus, sõltumatus ja erapooletus (p.1.1). Eeldus on, et iga Euroopa riik kehtestab asjakohased normid, et tagada nende printsiipide elluviimist (*1.2. In each European State, the fundamental principles of the statute for judges are set out in internal norms at the highest level, and its rules in norms at least at the legislative level.*)

Euroopa kohtute konsultatiivnõukogu võttis 2010.a vastu kohtunike *magna carta* ehk peamised printsiibid (*Fundamental Principles*)¹². *Magna carta* esimeseks printsiibiks on seaduse ülimuslikkus ja õiglus (*Rule of law and justice*) ning alles sellele järgnevad varasemalt korduvalt nimetatud sõltumatus ja erapooletus. Eetikat adresseerib dokumendi p.18, mille järgi eetikaprintsiibid tuleks eristada distsiplinaarnormidest ning eetikaprintsiibid tuleks lülitada kohtunike koolitamisesse (*Deontological principles, distinguished from disciplinary rules, shall guide the actions of judges. They shall be drafted by the judges themselves and be included in their training.*)

Ministrite komitee soovitus: kohtunike sõltumatus, tulemuslikkus ja vastutus

Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee võttis 2010.a vastu soovitusel kohtunike sõltumatusest, tõhususest ja rollist¹³ (*The Recommendation on the Independence, Efficiency and Role of Judges, adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe*), mis täpsustab sõltumatuse printsiipi. Eraldi võib osutada soovitude VIII

---

¹⁰ Judges' Charter in Europe: <http://www.legislationline.org/documents/id/8556>

¹¹ European Charter on the Statute for Judges: <https://rm.coe.int/16807473ef>

¹² Magna Carta of Judges: <https://rm.coe.int/16807482c6>

¹³ Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers to member states on judges: independence, efficiency and responsibilities: [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&Ref=CM/Rec\(2010\)12&Language=lanEnglish&Ver=original&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383&direct=true](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&Ref=CM/Rec(2010)12&Language=lanEnglish&Ver=original&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383&direct=true), Eesti keeles https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/uudiste-migra/failid/CMRec_2010_12E_-_kohtunike_soltumatus_eeesti%20keeles.pdf

peatükile, mis käsitleb kohtunike eetikat. P.72 ütleb, et kohtunikud peavad oma tegevuses juhinduma professionaalse käitumise eetilistest printsiipidest. Printsiibid ei osuta ainult kohustustele, mille rikkumis saab distsiplinaarmedetega sanktsioneerida, vaid need pakuvad juhiseid kohtunikele õige käitumise valikul.

P.73 osutab vajadusele printsiipide käsitlemiseks kohtunikeetika koodeksites, mis peaks suurendama avalikkuse usaldust kohtunike ja kohtusüsteemi suhtes ning et kohtunikud peavad olema juhtivas rollis koodeksite loomisel ja arendamisel. P.74 käsitleb kohtunike võimalust saada eetikaküsimustes nõu kohtusüsteemisiseselt organilt (74. *Judges should be able to seek advice on ethics from a body within the judiciary.*)

2008-2009.a analüüsis Euroopa Kohtunike Nõukogude katusorganisatsiooni (ENCJ) kohtueetika töögrupp oma raportis¹⁴ kohtueetika erinevaid aspekte. Kuna töögrupi raportis käsitletakse väga laia spektrit kohtuniku tööga seotud printsiipe, on võrdlevas Tabelis 2 (vt allpool) kajastatud vaid need printsiibid, mis on ENCJ kohtueetika töögrupi raportis esitatud peatüki all "Kohtueetika printsiibid ja väärtused".

Lisaks ülal nimetatud dokumentidele käsitlevad kohtunikeetikat erinevad kohtupidamisega seotud ühendused ja organisatsioonid, kes on välja töötanud poliitikadokumente, mille olulisust ning mõjukust on väljastpoolt kohtusüsteemi keeruline hinnata. Näiteks on Kohtusõltumatuse ja maailmarahu rahvusvaheline assotsiatsioon (*The International Association of Judicial Independence and World Peace*) on 2015.a vastu võtnud Kohtueetika Bologna ja Milaano rahvusvahelise koodeksi (*Bologna Milano Global Code of Judicial Ethics 2015*¹⁵). Võrdlusesse on lisatud vaid need dokumendid, millel on üldtuntud rahvusvaheliste organisatsioonide tunnustus.

Euroopa riikide praktikad

Kohtunike koodeksite vorm ning staatus sõltub riikides ajaloolisest taustast, õigussüsteemist ning administratiivsüsteemi eripärast. Kohtuniku eetika normid võivad olla kirjeldatud tervikuna koodeksites või selle eri aspektid eraldi seisukohtadena. Nii kehtib Itaalia kohtunikeetika koodeks 1994.a-st, Inglismaal on välja antud võrdse kohtlemise juhtnöörid (*Equal Treatment Bench Book*) või Hollandis kohtu erapooletuse juhtnöörid (*Judicial Impartiality Guidelines*).

---

¹⁴ Judicial Ethics Report 2008-2009:

<https://www.encj.eu/images/stories/pdf/ethics/encjreportjudicialethics20082009.pdf>

¹⁵ Bologna Milano Global Code of Judicial Ethics: <https://www.jiwp.org/global-code-of-judicial-ethics>

Tabelist 1. leiab andmed teiste Euroopa riikide eetikakoodeksite ja eetikanõukogude kohta. Kogutud info põhjal võib öelda, et koodeksite loomine Euroopa riikide kohtunikondades levinud praktika. Soome kohtunikel puudub eraldi eetikakoodeks ning neile kehtib avaliku teenistuse eetikakoodeks. Soome kohtunike valikukriteeriumiks on kutse-eetika nõuete järgimine, milleks on sõltumatus, soov arenguks, meeskonnatöö oskused ja õiged hoiakud ¹⁶. Saksamaal on pehmete regulatsioonide (*soft law*) nagu koodeksid või head tavad kasutamine olnud traditsiooniliselt väike, kuid 2017.a oli Saksamaal arutlusel küsimus kohtunike koodeksi loomisest.

Eetikanõukogud on loodud u ¼ võrdlusriikides. Euroopa riikide võrdlus näitab, et uutes EL riikides on eetikanõukogusid loodud rohkem kui vanades EL riikides. See tendents on analoogne ka teistes riigiteenistuse valdkondades ning põhjuseks peetakse asjaolu, et nn vanades Euroopa riikides on kutseala kultuur ja traditsioonid pikema aja jooksul välja kujunenud ning seetõttu on tugeval kutseala identiteedil ja kultuuril määrav roll.

Riik	Kas kohtunikel on oma eetikakoodeks?	Kas kohtunikel on eetikalane nõuandev kogu?
Eesti	Jah	Ei
Hispaania	Jah	Jah
Holland	Jah	Jah
Horvaatia	Jah	Ei
Iirimaa	Ei	Ei
Itaalia	Jah	Ei
Leedu	Jah	Jah
Läti	Jah	Ei
Norra	Jah	Ei
Poola	Jah	Jah
Saksamaa	Ei	Ei
Prantsusmaa	Jah	Jah
Slovakkia	Jah	Jah
Sloveenia	Jah	Jah
Soome	Ei	Ei
Taani	Jah	Ei
Tšehhi Vabariik	Ei	Ei
Ühendkuningriik	Jah	Ei

Tabel 1. Ülevaade kohtunike eetikakoodeksitest ja eetikalastest nõuandvatest kogudest Euroopas

¹⁶ Positions in the judiciary:

<https://oikeus.fi/tuomioistuimet/en/index/lautakunnat/tuomarivalintalautakunta/tuomarinviranhakeminen.html>

Vaadates konkreetsete riikide eetikanõukogude või analoogsete organite tegevuspraktikaid saab öelda, et iga riik on selle kujundanud vastavalt oma vajadustele ning seaduspärasusi välja tuua on keeruline. Kõikides riikides, kus eetikakomisjonid on loodud, on selle ülesanne nõustada ja juhendada kohtunikkonda eetika küsimustes. Hispaanias moodustavad kohtueetika komisjoni seitse liiget, kuus kohtunikku ja üks professor ja komisjoni liikmete ametiaeg on 4 aastat. Leedus nõustab kohtunikke eetika küsimustes Kohtueetika ja distsipliini komisjon, Slovakkia komisjon koguneb *ad hoc*, kui tekib vajadus mõnda kaebust hinnata.

Prantsusmaal loodi kohtunike eetika jälgimise ja toetamise teenistus 2016.a, kus töötavad kohtunike ülemnõukogu poolt valitud liikmed, kes on ülemnõukogu endised töötajad ja kelle teadmised ja kogemused vastavad nõuetele. Teenistuse töötajad pakuvad kohtunikele vahetut (*Hotline*) nõustamist telefoni teel ning nad on seotud rangete konfidentsiaalsusnõuetega. Saadud info põhjal uuendatakse vajadusel eetika juhtnõore.

Kui teistes riikides on nõuandvad kogud loodud keskselt, siis Hollandis on eetikakomisjon (*integrity commission*) ja usaldusnõunik (*confidential advisor*) iga kohtu juures. Sloveenias on eetikakomisjon loodud Kohtute Nõukogu juurde, selle ülesanne on anda põhimõttelisi arvamusi koodeksi rikkumiste kohta, luua juhendmaterjale ning vastutada eetika-alaste koolituste eest koos kohtunike koolituskeskusega. Sloveenia Kohtute Nõukogu on välja tulnud initsiatiiviga kutsuda eetikakomisjoni all ellu eetiliste dilemma nõustaja institutsioon (*Counsellor for ethical dilemmas*), kes nõustaks konfidentsiaalset kohtunikke eetiliste dilemma puhul.

1.2.Eesti koodeksi võrdlus rahvusvaheliste standarditega

Eesti Vabariigi põhiseaduse § 146. sätestab: *Õigust mõistab ainult kohus. Kohus on oma tegevuses sõltumatu ja mõistab õigust kooskõlas põhiseaduse ja seadustega.* Kohtute tegevust reguleerib 2002.a vastu võetud kohtute seadus, kus printsiibina on välja toodud § 2. kohtute sõltumatus. § 47. Kohtunikule esitatavad nõuded lg 1 p. 3 sätestab, et kohtunikuks võib nimetada Eesti Vabariigi kodaniku, kes on kõrgete kõlbeliste omadustega. § 70. Määratleb ära kohtuniku üldkohustused, milleks on

(1) Kohtunik täidab oma ametikohustusi erapooletult ja omakasupüüdmatus ning järgib teenistushuve ka väljaspool teenistust.

(2) Kohtunik käitub laitmatult nii teenistuses kui ka väljaspool seda, hoidudes tegudest, mis kahjustavad kohtu mainet.

Võrreldes rahvusvaheliste normidega iseloomustab Eesti kohtunike koodeksit suurem tähelepanu kohtunike tegevusele ühiskondlikus kontekstis ning huvide konflikti ennetamisele. Kuna rahvusvahelised dokumendid käsitlevad kohtupidamise printsiipe, on selge, et nende fookus on üldisem kui kohtuniku eetika. Ühe riigi kohtunike koodeksi eesmärk peaks olema üldprintsiipide täpsustamine konkreetses kontekstis ning vajadusel käitumuslik sisustamine. Sellele põhimõttele osutavad mitmed rahvusvahelised dokumendid.

Kui rahvusvahelisi printsiipe võib iseloomustada kui püüdlemaid (*aspirational*), kus eesmärgiks on osutada nõ kohtuniku ideaaltüübile, siis Eesti koodeksis on suurem rõhk sellistel põhimõtetel, mis osutavad taunitavale või vältimist vajavale käitumisele. Eesti koodeksis on käsitletud need printsiibid, mida peetakse kohtupidamises kõige olulisemateks nagu sõltumatus ja erapooletus ja koodeksis on need nimetatud eraldi peatükina.

Eesti koodeksis pööratakse suurt tähelepanu konflikti vältimisele avalike ja erahuide vahel. Bangalore põhimõtted käsitlevad majanduslikke (2.5.3) ja finantshuvisid (4.7) ning erahuive (4.9) väga põgusalt. Eesti koodeksis osutavad huvide konflikti vältimise vajadusele otseselt punktid:

3. Kohtunik korraldab oma elu ja tegevuse, sealhulgas juriidilise tegevuse, selliselt, et võimalik oht konfliktiks kohtunikukohustustega oleks minimaalne.

5. Kohtunik võib tegutseda ka kodanike ühendustes ja heategevuslikes organisatsioonides, vältides seejuures huvide konflikti ning enda ärakasutamist õigusemõistmise huvide vastaselt.

20. Kohtunik väldib huvide konflikti. Ta ei luba perekondlikel, sotsiaalsetel ega muudel suhetel mõjutada oma tööd kohtunikuna.

23. Kohtunik hoidub poliitilistest- ja ärilõunatest ning koosviibimistest menetlusosalistega, kui see võib ohustada tema erapooletust ning võib tekitada temas huvide konflikti.

Vajadus avalikke ja erahuvisid lahus hoida on Eesti koodeksis selgelt sõnastatud.

Koodeksite puhul on alati küsimus koodeksi sõnastuse üldistuse või detailsuse määras. Käsitledes kohtunike käitumise põhimõtteid, on Bangalore põhimõtetes need struktureeritud teisiti kui Eesti kohtunike koodeksis. Bangalore põhimõtetes esitatakse üldprintsii, kuid jäetakse see konkreetsete näidetega sisustamata.

Nii on Bangalore põhimõtetes erapooletuse kohaldamise puhul osutatud:

2.2. Kohtunik tagab selle, et tema käitumine nii kohtus kui väljaspool seda säilitab ja suurendab üldsuse, juristkonna ja protsessiosaliste usaldust kohtuniku enda ja kogu kohtusüsteemi erapooletuse vastu.

2.3. Sel määral, mil see on mõistlik, käitub kohtunik selliselt, et see vähendab miinimumini nende juhtumite arvu, millal kohtunik peab end asja arutamisest või otsuse tegemisest taandama.

Eesti koodeksis käsitletakse erapooletust punktides 2, 7, 14, 16, 23, 25, kusjuures punktis 23 tuuakse välja vajadus vältida poliitilisi ja ärilõunaid: *Kohtunik hoidub poliitilistest- ja ärilõunatest ning koosviibimistest menetlusosalistega, kui see võib ohustada tema erapooletust ning võib tekitada temas huvide konflikti.* See näide osutab põhimõttelist laadi küsimusele, kui detailselt peaks olema koodeksis kirjeldatud need juhtumid, mis võivad kahjustada usaldust.

Sama küsimus tekib ausameelsuse (väarikus, printsiipaalsus, *integrity*) printsiibi käsitlemisel. Bangalore põhimõtetes on see sõnastatud: *3.1. Kohtunik tagab, et tema käitumises ei oleks mõistliku kõrvalseisja arvates midagi laiduväärset.* Eesti koodeksis nimetatakse nii ausameelsust (preambul, p. 1) kui väarikust (p. 6, 27) üldprintsii bina, kuid tuuakse eraldi punktina välja ka spetsiifilised väarikusrikkumised: *30. Kohtunik väldib meelemürkide kasutamist ja alkoholi liigtarvitamist.*

On selge, et kohtunikelt oodatakse terviklikku moraalikäitumist. Paljude kutse-eetiliste käsitluste puhul kasutatakse kutse-eetika (*professional ethics*) asemel või

samatähenduslikult kutseväärikuse (*professional integrity*) mõistet, kus esimene osutab pigem normatiivsele käsitlusele, teine aga praktilisele käitumuslikule käsitlusele. Paratamatult on koodeksid või printsiipide sõnastused struktureeritud, mis jaotavad tervik-käitumise osadeks. Nii tekib näiteks küsimus, millised käitumisnormid peaksid olema sõnastatud sõltumatuse või millised erapooletuse väärtuse all, kuna rikkudes sõltumatuse printsiipi, on kohtunik erapoolik.

Antud väljakutse on ka kehtiva kohtunike koodeksi ees, kus põhimõtteid on käsitletud erinevates kontekstides, kus näiteks erapooletuse printsiipi on otseselt nimetatud punktides 2, 14 ja 23, kuid kaudsemaid viiteid vajadusele olla erapooletu (poliitikast, p. 7, arvamuse avaldamises, p. 16, 22, menetlusosalistega suhtlemisel, p. 25) on tekstis rohkem.

Üheks *integrity* tähendusväljaks on moraaliterviklikkus, kus eri aspekte on keeruline välja tuua ning eetiline professionaal järgib kõiki printsiipe, mis tulenevad tema professionaalsest-funktsionaalses rollist. Normdokumendid on alati oma olemuselt defineerivad ja seetõttu ka piiravad ning ei arvesta dünaamiliselt muutuvaid ühiskondlikke olusid. Sellest tulenevalt jääb küsimus koodeksi sõnastamise üldistuse-detailsuse määrast. Sõnastades koodeksi konkreetsetele käitumistele viitavalt, võivad käsitlemata jääda teatud väärkäitumised. Näiteks on koodeksis p 32. sõnastatud: *Kohtunik ei eksponeeri ennast ega oma perekonda ajakirjanduses*. See punkt ei käsitle käitumist sotsiaalmeedias, mida intervjuudes ja küsitluses nimetasid mitmed kohtunikud. Pikemalt tuleb kohtunike ees seisvatest dilemmadest juttu allpool.

Tabelis 2 on toodud rahvusvahelistes dokumentides ja Eesti kohtunike eetikakoodeksis nimetatud põhiprintsiipide võrdlus. Eesti koodeksi puhul on lisatud punktid, mis konkreetsemalt neid printsiipe adresseerivad.

	Bangalore	ÜRO Inimõiguste ülddekl	KodanikuPõlõiguste Pakt	ÜRO sõltumatu kohtupid.	Kohtunike rahvusv harta	Euroopa kohtunike harta	Kohtunike statuu di Euroopa harta	EN soovitus	Kohtunike Magna Carta	ENCJ	Eesti KEK
Sõltumatus <i>Independence</i>	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	1, 21
Erapooletus <i>Impartiality</i>	X	X	X	X	X	X	X		X	X	2, 7, 14, 16, 23, 25

	Bangalore	ÜRO Inimõiguste ülddekl	KodanikuPõlõiguste Pakt	ÜRO sõltumatu kohtupid.	Kohtunike rahvusvaharta	Euroopa kohtunike harta	Kohtunike statuudi Euroopa harta	EN soovitused	Kohtunike Magna Carta	ENCJ	Eesti KEK
Ausameelsus <i>Integrity</i>	X									X	1, 6, 27
Kõlbeline laitmatus <i>Propriety</i>	X										6, 8
Võrdsus <i>Equality</i>	X		X							X	14
Asjatundlikkus <i>Competence</i>	X		X			X	X			X	11, 18
Hoolsus <i>Diligence</i>	X									X	2, 18
Mõjutamatus <i>Free of influence</i>				X		X					21
Autonoomia					X						
Tõhusus <i>Efficiency</i>					X			X			15
Vastutavus <i>Accountability to the law</i>						X					
Seaduse ülimus <i>Rule of law</i>									X		8
Õiglus <i>Justice</i>									X		14

	Bangalore	ÜRO Inimõiguste ülddekl	KodanikuPõlõiguste Pakt	ÜRO sõltumatu kohtupid.	Kohtunike rahvusv harta	Euroopa kohtunike harta	Kohtunike statuu di Euroopa harta	EN soovitused	Kohtunike Magna Carta	ENCJ	Eesti KEK
Diskreetsus <i>Reserve and discretion</i>										X	6, 12, 31
Lugupidamine <i>Respect</i>										X	13
Läbipaistvus <i>Transparency</i>										X	
Omakasupüüdmat											2
Konfidentsiaalsus				X							17
Huvide konflikti vältimine											3, 5, 20, 23

Tabel 2. Kohtueetika põhiprintsiibid

Kõige enam kattuvad Eesti koodeksi printsiibid Bangalore põhimõtetes välja toodud printsiipidega. Erinevus tuleneb põhimõtte sõnastuse, lahti kirjutuse ja esituse viisist.

Kõige olulisemad kohtupidamise printsiibid on sõltumatus ja erapooletus. Siinjuures ei saa eristada, kas need on kohtupidamise või kohtunike tegevuse printsiibid, kuna neid põhimõtteid nimetatakse mõlemat laadi dokumentides. Väga oluline on kohtunike asjatundlikkus või kompetentsus. Välja võis tuua 16 üldprintsiipi rahvusvahelistest dokumentidest: sõltumatus, erapooletus, ausameelsus, kõlbeline laimatus, võrdsus, asjatundlikkus, hoolsus, mõjutamatus, autonoomia, tõhusus, vastutavus, seaduse ülimus, õiglus, diskreetsus, lugupidamine, läbipaistvus, konfidentsiaalsus, millele lisandusid kaks nimetatud printsiipi Eesti koodeksist: omakasupüüdmat ja huvide konflikti vältimine.

Väärtuste või printsiipide puhul on keeruline kõneleda nende täpsetest osutusest või definitsioonidest. Sageli erinevad väärtuste nimetamised vaid nüansi või tähendusvarjundi poolest. Nii nimetavad ÜRO sõltumatu kohtupidamise põhimõtted ja

Euroopa kohtunike harta mõjutamatust, mida võib käsitleda sõltumatus ühe väljundina. See asjaolu osutab vajadusele mõtestada põhiprintsiibid Eesti kontekstis.

Seda, et erinevate põhiväärtuste vahel valikute tegemine on väljakutseid pakkuv, osutab Euroopa kohtusüsteemi koolitamise võrgustiku raport "Huvide konflikt Euroopa kohtunike ja prokuröride tegevuses" (*European Judges and Prosecutors Facing Conflicts of Interests*¹⁷) aastast 2016. Vastuoluliste printsiipidena osutatakse valikutele: sõltumatus vs vastutavus, erapooletus vs inim- ja poliitilised õigused, läbipaistvusnõue vs õigus privaatsusele. Just koodeksid ja nende pidev fookuses hoidmine peaksid aitama kohtunikkonnas teha parimaid otsuseid ning õppida teiste vigadest.

Huvi kohtunikuameti eetiliste küsimuste vastu on jätkuvalt suur nii akadeemilistes ringkondades kui rahvusvahelistes katusorganisatsioonides.

Eestis kehtiv kohtunike eetikakoodeks puudutab kõiki olulisi printsiipe, mida kohtunikutegevuselt oodatakse. Kui koodeks ei käsitle mingeid eetikaküsimusi või probleeme (*Nimetatud põhimõtetest juhindub kohtunik käitumisviisi valikul küsimustes, mis ei ole eetikakoodeksis sätestatud*) on kohtunikul võimalik kutse-eetika nõudeid tõlgendada (*Kutse-eetika nõudeid tõlgendatakse seaduse, kohtunike distsiplinaarkolleegiumi lahendite, kohtunikkonna hulgas kujunenud praktika ja tava, samuti vanema kolleegi arvamuse ja kohtuniku südametunnistuse alusel, p 10*). Selline lähenemine ei taga üle-eestiliselt ühtseid käsitlusi printsiipide tõlgendamisel. Koodeksi selgem struktuur suurendaks tõenäoliselt selle kasutamismugavust.

1.3.Eesti kohtunike koodeksi loomise ajalugu

Taasavades kohtunike koodeksi debati, on asjakohane omada ülevaadet kehtiva koodeksi loomise aegu arutluse all olnud peamistest küsimustest. Ülevaate andmisel on kasutatud kohtunike esimese korralise täiskogu (Tallinnas 14. veebruar 2003.a) protokollid ja kohtumajades läbiviidud intervjuude materjale.

---

¹⁷ European Judges and Prosecutors Facing Conflicts of Interests:
http://www.ejtn.eu/Documents/THEMIS%202016/Semi%20D/Written_paper_France_2.pdf

15. märtsil 1994. a võeti Eesti Kohtunike Ühingu (EKoÜ) üldkoosolekul vastu Eesti kohtunike käitumisreeglid¹⁸, mis kehtisid 2002. aastani. 1994.a oli käitumisreeglite väljatöötamise initsiaatoriks toonane Riigikohtu esimees Rait Maruste¹⁹.

2002.a võeti vastu uus kohtute seadus. Seaduse § 38 lg 3 p 9 järgi pidi kohtunike eetikakoodeksi kinnitama kohtunike täiskogu. KS § 87 osutab: "Distsiplinaarsüütegu on ka kohtuniku vääritud tegu". See tingis vajaduse täpsemalt sisustada vääritud teo mõiste ning sõnastada kohtunike tegevuse eetilised printsiibid. Kuna samale ajale jäi kohtunike palga märgatav kasv, tõi see kaasa ühiskonna suurema tähelepanu kohtunike tegevusele.

Koodeksi loomise töögrupp kogunes 2002.a oktoobris. Tuginedes koodeksi eelnõu seletuskirjale 17.01.2003 oli koodeksi loomise töögrupi koosseisus kohtunikud: töögrupi juht: Maie Kram (Lääne MK), liikmed: Ott Järvesaar (Riigikohus), Ivi Kesküla (Tallinna RK), Eda Murak (Tallinna LK), Kersti Kerstna-Vaks (Tartu MK), Pavel Gontšarov (Narva LK), Toomas Talviste (Pärnu MK). Töögrupi nõupidamisel 8. novembril otsustati koostatava koodeksi lähtealusena kasutada senist käitumisreeglite teksti, kuivõrd leiti, et olemasolev materjal on piisavalt kaasaegne ja sisukas ega vaja radikaalseid muudatusi uute peatükkide näol. Uue teksti koostamisel lähtuti Kanada kohtunike eetikareeglitest ning töögrupi liikmete e-maili teel edastatud ja nõupidamisel arutatud arvamustest, samuti 2002.a kohtute seaduse sätetest (koodeksi seletuskiri). Koodeksi seletuskirjas tuuakse välja 14 suuremat või väiksemat muudatust, mis tehti käitumisreeglite teksti.

Uus koodeksi tekst oli valmis 2003.a täiskoguks. Novembris 2002 oli riigikohtute esimeeste koosolekul (*Round Table Meeting of Chief Justices*) vastu võetud Bangalore põhimõtted, mis oli uudne lähenemine kohtuniku eetikale. Teksti tõlkimine eesti keelde võttis aega, seda teostas justiitsministeerium.

2003.a täiskogul toimus koodeksi põhimõtteline arutamine. Suur osa arutelust käsitles kohtusüsteemi eetikaküsimusi laiemalt. Alljärgnevalt osutatakse olulisematele diskussiooni-punktidele, mis puudutasid koodeksi teksti.

Toomas Talviste tegi ülevaate koodeksi loomisest, osutades eesmärgile teha koodeks võimalikult arusaadavaks. Kõne all oli Justiitsministeeriumi avaliku õiguse osakonna sekkumine koodeksi loomisse, kus ministeerium oli koodeksi teksti ümber struktureeritud, osa (nt ptk alluvussuhted) oli välja jäetud. Väljendati seisukohta, et kuna kohtunike eetikakoodeksi võtab vastu kohtunike täiskogu, siis justiitsministeerium ei tohiks sekkuda.

---

¹⁸ Eesti kohtunike käitumisreeglid:

http://www.juridica.ee/article.php?uri=1994_9_eesti_kohtunike_kaitumisreeglid

¹⁹ Jerofejev, Peeter (1994): Selgitavaid märkusi Eesti kohtunike käitumisreeglite kohta, *Juridica* Nr 9:

<http://www.ekou.ee/ekou-ajalugu.html>

Toomas Talviste tutvustas eelnõu teksti. Kuna eetikakoodeksi mittejärgimine ei tähenda automaatselt distsiplinaarasja algatamist, siis oli küsimuse all, kas on vajadus luua veel üks organ, mis lahendaks eetikakoodeksist tulenevaid küsimusi – näiteks aukohus? Küsimuse all oli koodeksi kehtimine rahvakohtunikele – neid eetikakoodeks ei puuduta.

Arutelul puudutati järgmisi küsimusi:

- Enne Eesti kohtunike eetikakoodeksi vastuvõtmist peaks tutvuma Bangalore koodeksi projektiga.
- Seda dokumenti ei ole mõistlik nimetada eetikakoodeksiks. Kontinentaal-Euroopas on koodeks midagi kapitaalsemat, 30 punkti ei anna koodeksi mõõtu välja.
- Ei tohi siduda käitumisreegleid distsiplinaarvastutusega. Käitumiseeskirja eesmärk on anda juhiseid kohtunikele käitumiseks, seega eesmärk ja idee hoopis teine kui distsiplinaarvastutuse puhul. Käitumisreeglid annavad kohtunikele juhiseid, et kohtunik oskaks käituda, mitte et see oleks ähvardus – mis juhtub, kui kohtunik käitub teisiti.
- Tuleks kokku leppida, kes vajadusel selgitab eetikakoodeksi sisu, et iga kohtunik ei peaks ise tõlgendama. Käitumisreeglid ei ole lõplikud nagu piiblikäsud. Tuleks kaaluda sellise organi loomist, kuhu kuuluksid staažikad kogenud kohtunikud, kes annaksid selgitusi.
- Eetikakoodeksi väljatöötamine peaks kulgema pikemas diskussioonis, mitte 2,5 tundi. Iga viimane rida ja koma peab olema läbi arutatud. Iga kohus võiks seda arutada.
- Kui käitumisreeglid on kohustuslikud, siis tuleb need põhjalikult läbi mõelda.
- Laia diskussiooni ei peaks avama. Projekt saadeti kõigile kohtunikele ja neil on olnud võimalus oma arvamust avaldada.
- Kas on vastavat selgitusi jagavat organit vaja? Niisugune organ ilmselt teeniks ainult nooremate kohtunike huve.

Nagu aruteludest selgub, oli juba 2003.a teravalt küsimuseks koodeksit selgitava ning eetikaküsimustes nõuandva kogu loomine. Samuti puudutati küsimust kohtunike kaasamisest koodeksi loomisse, kas võimalus kommenteerida on piisav või peaks koodeksi teksti igas kohtumajas läbi arutama.

Üldkogul leiti, et Bangalore põhimõtted tuleb riigisisest läbi töötada, eelkõige riigikohtunike poolt ja seetõttu 2003.a üldkogul koodeksi teksti vastu ei võetud. Aasta

jooksul laekusid teksti osas ettepanekud (K.Kerstna-Vaks, J. Odar, H. Jõks, Riigikohtu kriminaalkolleegium), kuid põhimõttelisi muudatusi ei tehtud ja tekst aasta jooksul väga palju ei muutunud. Kehtiv kohtunike eetikakoodeks võeti vastu kohtunike kolmandal korralisel täiskogul 13. veebruaril 2004. aastal.

2.Olukorra kaardistus

Eelnev analüüs keskendus kohtunike eetika normatiivsele poolele. Arutelud koodeksite tekstide üle on asjakohane avada, kui koodeksid ei vasta professionaalse kogukonna või organisatsiooni ootustele ning ei aita teha õigeid otsuseid eetilistes dilemmaolukordades, mis praktikas ette tulevad. Teise ajendina tööks koodeksiga on vähene teadlikkus koodeksist ja vähene praktilisus.

Millised on peamised eetilised probleemid, millega kohtunikkond silmitsi seisab, annab vastuse olukorra analüüs. Olukorra kaardistamiseks kasutati allikatena ülevaadet distsiplinaar-kolleegiumis arutlusel olnud vääritud käitumise juhtumitest, käesoleva analüüsi tarbeks läbiviidud uuringut ja intervjuusid ning teisi asjakohaseid uuringuid.

2.1.Distsiplinaarkolleegiumi juhtumid

Kõige paremini on ebaeetilised või vääritud teod dokumenteeritud distsiplinaarkolleegiumis arutatud juhtumite puhul. Analüüs tugineb Riigikohtu personaliosakonna nõuniku Kristel Siimula-Saare poolt koostatud kolleegiumi tegevuse ülevaatele aastatel 1994-2017 (2018) ning Laura Otto magistritööle “Kohtunike distsiplinaarvastutus ja distsiplinaarkolleegiumi 2002. kuni 2015. aasta praktika analüüs²⁰”. Kohtute seaduse järgi hindab vääritud tegu just distsiplinaarkolleegium.

KS § 87 lg 2 järgi on distsiplinaarsüütegudeks 1) ametikohustuste täitmata jätmine, 2) ametikohustuste mittekohane täitmine ja 3) vääritud tegu. Distsiplinaarsüüdistuse esitamise ja distsiplinaarmenetluse algatamise põhjuseks oli enamikel juhtudel kohtumenetluse normi ilmselge ja oluline rikkumine. Eetikakoodeksi kontekstis on huvipakkuvaim see, kuidas distsiplinaarkolleegium tõlgendab vääritud tegu. KS § 70 lg 2 esitab nõude, et kohtunik peab käituma laitmatult nii teenistuses kui ka väljaspool seda, hoidudes tegudest, mis kahjustavad kohtu mainet. Vääritud teo mõiste sisustamisel juhendatakse lisaks kohtunike eetikakoodeksis kokkulepitust.

---

²⁰ Otto, Laura (2016), *Kohtunike distsiplinaarvastutus ja distsiplinaarkolleegiumi 2002. kuni 2015. aasta praktika analüüs*. Magistritöö. Tartu:
https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/51740/otto_laura.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Seega on distsiplinaarkomisjoni arutelude valguses küsimus kohtunike koodeksi kohustavast jõust. Üheks suuremaks küsimuseks või dilemmaks, mis nõuab väärtuste kaalumist, on kohtunikkonna seas protsessist taandamine. Kohtunike koodeksis on mitmeid punkte seotud huvide konflikti vältimisega. Samas on kolleegium välja toonud, et taandamise alused tsiviilasja arutavale kohtunikule sätestab siiski seadus, mitte eetikakoodeks. 2004.a ühes otsuses osutab distsiplinaarkolleegium, ei “kohtunik peab tõsiselt pingutama, et tema isikuomadused ja käitumine oleksid paremas vastavuses nõuetega, mis on kehtestatud kohtunikule kohtute seaduse § 47 lg-s 1 ja Eesti kohtunike eetikakoodeksis”. Seega võib väita, et distsiplinaarkolleegium näeb koodeksis pigem ideaali seadvat ja püüeldavat käitumist sõnastavat (*aspirational*) kui käitumist ettekirjutavat dokumenti.

Küsimusi tekitab arusaam koodeksi kohustavast jõust. On tavapärane, et eetikakoodeksite põhjal ei saa karistada. Samas ei määratle võimalus karistada koodeksi soovituslikkust/ kohustuslikkust. Koodeksi preambula väidab: “kehtestame meie, Eesti kohtunikud, endile järgmised eetikareeglid ning kohustume avalikult neid täitma.”. Laura Otto väidab oma magistritöös: “Kuigi Eestis kujutab iga distsiplinaarsüütegu endast kohtuniku eetikakoodeksi rikkumist, ei pruugi iga eetikakoodeksi rikkumine kaasa tuua distsiplinaarvastutust, kuna tegemist on vaid kohtunike soovituslike käitumisjuhenditega” (Otto 2016, 14). Intervjuudest kohtunikega jäi kõlama mõte, et kuna kohtunikud nagunii käituvad vastavalt koodeksile, ei ole eraldi tähelepanu koodeksile vajalik.

Otto väidab oma töös, et “igal kuul esitatakse distsiplinaarmenetluse algatamisõigust omavatele organitele suurel hulgal kaebuseid kohtunike tegevuse peale, sealhulgas taotlusi kohtunike vastu distsiplinaarmenetluste algatamiseks.” (Otto, 2016, 3-4). Samas Riigikohtu distsiplinaar-kolleegiumisse ei jõua neid väga palju. 24 aasta jooksul saabunud arutamiseks 79 distsiplinaarasja, millest vaid 23% olid vääritud teo juhtumid (RK ülevaade). Viimastel aastatel on vääritud käitumise juhte esinenud harva, on olnud juhtumeid, kus süüdistus on esitatud vääritud käitumises, kuid distsiplinaarkolleegium on selle kvalifitseerinud ametialaseks süüteoaks (RK ülevaade). Intervjuudes küsiti ühe küsimusena, kuid võrd annavad kodanikud tagasisidet kohtunike tegevuse kohta. Valdav seisukoht oli, et kodanikud küll kaebavad, kuid enamusel juhtudest puudub kohtunikupoolne väärkäitumine. Pigem on kodanikud oma hinnangutes emotsionaalsed ning vajavad toiminule põhjendusi või selgitusi. See võib osutada kohtunikkonna mõõdukusele distsiplinaarasjade algatamisel. Laura Otto leiab oma magistritöös, et kodanikele tuleks anda suurem algatusõigus: “Indiviidil on Eesti õigussüsteemis õigus vaid algatusõigust omavatele organitele menetluse algatamiseks vastav ettepanek teha, kuid konkreetset menetluse algatamist talle ei tagata. Kuigi autor ei pea põhjendamatute kaebuste potentsiaalselt suure osakaalu tõttu vajalikuks indiviidi algatusõigust Eesti vastavasse regulatsiooni sisse tuua, leiab ta, et mingil viisil tuleks potentsiaalset ringkaitse ohtu liiga kohtusisese algatajateringi osas ennetada” (Otto, 2016, 58).

Distsiplinaarkolleegium on selgitanud, et kohtuniku eetikakoodeksi nõuete rikkumine ei saa eraldivõetult kujutada kohtuniku distsiplinaarsüütegu, vaid seal sätestatu vastu eksimine peab endast kujutama ka rikkumist KS § 87 lg 2 tähenduses (RK ülevaade).

Distsiplinaarkolleegiumi vääritud käitumise juhtumite aruteludest aastatel 1994-2017 oli 55% juhtumitest (10 juhtumit) ebasobiv käitumine alkoholihoobes. Alkoholihoobes tööl viibimisega paneb kohtunik toime vääritud teo, mis kahjustab tugevalt kohtu mainet ning heidab varju professionile ja õigusemõistmisele

28% juhtudest (5 juhtumit) käitus kohtunik solvaval viisil. Õigusemõistmise autoriteeti riivavaks üleastumiseks on ka kohtuniku ebakorrekne ja ebaviisakas käitumine ning käitumine, mis ei ole laitmatu üksteise suhtes.

Laura Otto teeb magistritöös järelduse, et tänases regulatsioonis jääb selgusetuks, mida kujutab endast kohtuniku vääritud tegu, kui kohtunikku võib üldstandardite järgi karistada vaid seaduses sõnaselgelt sätestatud kohustuse täitmata jätmise eest (Otto, 2016, 57). Otto leiab, et regulatsiooni parandamiseks oleks asjakohane uus kohtute seaduse eelnõu. Menetlusest välja läinud kohtute seaduse eelnõu 649 SE tõi sisse vääritud teo mõiste sisustamise ja võimaluse, mille kohaselt on distsiplinaarsüüteoks ka kohtuniku eetikakoodeksi normide raske rikkumine. Analoogse sätte vastuvõtmine annaks kohustuse eetikakoodeksit sisustada distsiplinaarkolleegiumile.

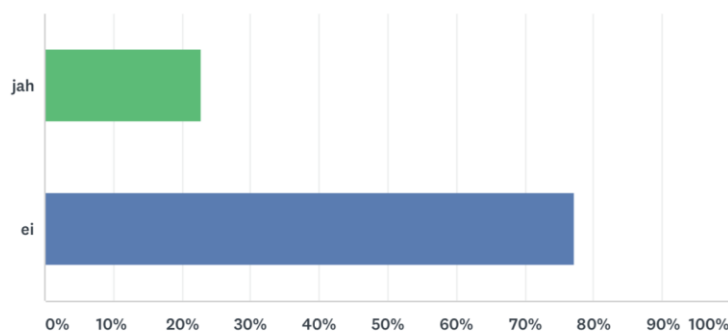
2.2.Küsitluse tulemused

Selgitamaks välja hoiakuid eetikakoodeksiga seotud küsimustes kohtunikkonna seas, viidi 2017.a läbi veebipõhine küsitlus Surveymonkey küsitluskeskkonnas. Link küsitlusele <https://www.surveymonkey.com/r/kohtunikekoodeks> saadeti kõigile kohtunikele. Vastamine oli anonüümne. Küsimustikule vastas 84 kohtunikku (35% kohtunikkonnast). Küsitlus koosnes neljast küsimusest, millest üks oli avatud küsimus.

Esimene küsimus puudutas eetilisi dilemmasid. Kuna koodeksite üheks oluliseks funktsiooniks on pakkuda juhiseid eetiliselt dilemmalistes olukordades, oli küsimuse eesmärk kaardistada eetiliste dilemmade olemasolu kohtunikel. Jaatavalt vastas sellele küsimusele 19 kohtunikku, mis on u 23% vastajatest.

Q1 Kas Teil on kohtunikuna viimase aasta jooksul olnud eetilisi dilemmasid?

Answered: 83 Skipped: 1

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
jah	22.89%	19
ei	77.11%	64
TOTAL		83

Teine küsimus palus täpsustada eetilisi dilemmasid. Nimetati järgmisi olukordi:

- Maadlen nendega igapäevaselt: kas teen oma tööd oma ametikohale vastava põhjalikkusega, kas olen piisavalt asjatundlik, millistel avalikel üritustel osaleda ja millistel mitte.
- Kolleegi ebaeetiline käitumine
- Vastamine küsimusele, kas kohtunik on sõltumatu, kui lahendab varasema advokaaditegevuse raames kliendiks olnud isiku kohtuvaidlus, mis ei seondu toonase tegevuse, vaid uute asjaoludega
- Eesti Vabariigi väiksuse ja pikaajase töö tõttu õiguskaitseorganites pole varsti sfääri või huviringi, kus poleks mõnda karistatud isikut või selle sõpra, sugulast jne. Kas tuleb avalikku ruumi vältida või hoopis igast uksest jõuliselt sisse astuda
- Kas konservatiivne lähenemine kohtunikuametile või kaasaminek globaalsete ja multikultuursete muutustega; kiirus versus sisukus/pealiskaudsus? Kas kohtunik kui üksnes konkreetse vaidluse lahendaja või (selle kaudu) ka kui ühiskondlike suhete mõjutaja

- Kas kohtunikul võiks olla FB konto?
- Kas tasulise koolituse pidamine (tavapärasel turutingimustel) mõnes konkreetses riigiasutuses või advokaadibüroos annaks alust kahelda minu sõltumatuses õigusemõistmisel neis asjades, kus osaleb menetlusosalisena sama riigiasutus või esindaja on samast büroost?
- Kas ja mis määral on võimalik kohtunikul kasutada üldisi (kõigile kodanikele) pakutavaid soodustusi, saada eripakkumisi mingite kaupade, teenuste ostmisel. Mil määral on eetilise suhelda kriminaalkorras karistatud või n korruptsioonisüüdistusega uurimise all olevate isikutega?
- Probleemid on tekkinud juhul, kui mõni hea sõber või tuttav satub menetluses olema hageja või kostja esindaja
- Kui ülikoolist tuttav on tööle asunud riigiametisse ja menetlenud taotlust, mis oma sisult on sama, kui minu menetluses olev kaebus. See tuttav on saatnud e-kirja ja avaldanud valmisolekut minuga sellel teemal arutleda, kui minul peaks olema soovi.
- Õigus vs õiglus; kohtuniku roll selgitamiskohustuses
- Taandamine, kui kaebaja esindajaks olev advokaat on kursusekaaslane ja tuttav. Kohtuniku sõnavabadus ja/või õigus/kohustus meedias selgitada lahendite sisu
- Kuidas reageerida (eeskätt prokuröride) pöördumistele, milles soovitakse nõuannet/arvamust mingis õiguslikus küsimuses, mis ei puuduta küll ühtegi parasjagu minu menetluses olevat asja, kuid mis võivad tulevikus minu töölauale jõuda.
- Seoses taandamise alustega, kui tihe peaks olema lähedase inimese side (nt töösuhe) menetlusosaliseks oleva asutuse/äriühinguga
- Ametist tulenevalt on minu eetilised dilemmad olnud seotud kohtunike järelevalve menetluste läbiviimisega
- Finantseerimise ja säästmise teemad, kuhu kohtunik võib oma tuleviku jaoks säästnud paigutada ja millega tegeleda
- Ranged (sotsiaal)meedia piirangud, sh lahendite ja kohtupraktika selgitamise piirangud, mis muutuvad maailmas ei ole enam asjakohased (kohtusüsteem ei ole enam nii suletud, vaid on vajadus info ja selgituste järgi, ilma meie selgitusteta ilmub info ikkagi, kuid kallutatult).

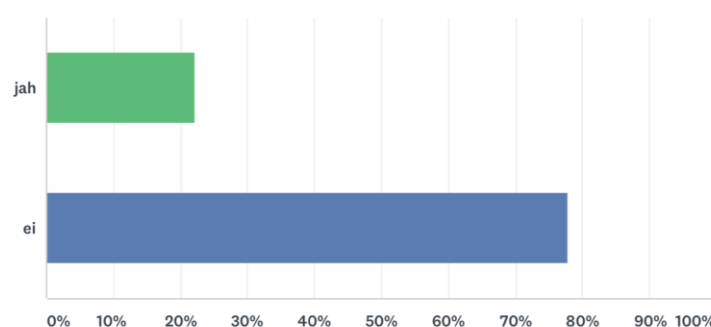
- Näiteks on tekkinud küsimusi, kas või millisel määral osaleda sotsiaalses suhtlemises või kas või kuidas kasutada sotsiaalmeediat.

Peamiselt on nimetatud huvide konflikti ja taandamisega seotud probleeme. Samuti on küsimusi tekitanud sotsiaalmeedias käitumine.

Kolmas küsimus käsitles eetikakoodeksi praktilist kasutamist, kas kohtunikud on viimase aasta jooksul näinud vajadust kutse-eetikaga seotud otsuste tegemiseks

Q3 Kas olete viimase aasta jooksul kasutanud kohtunike eetikakoodeksit?

Answered: 81 Skipped: 3

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
jah	22.22%	18
ei	77.78%	63
TOTAL		81

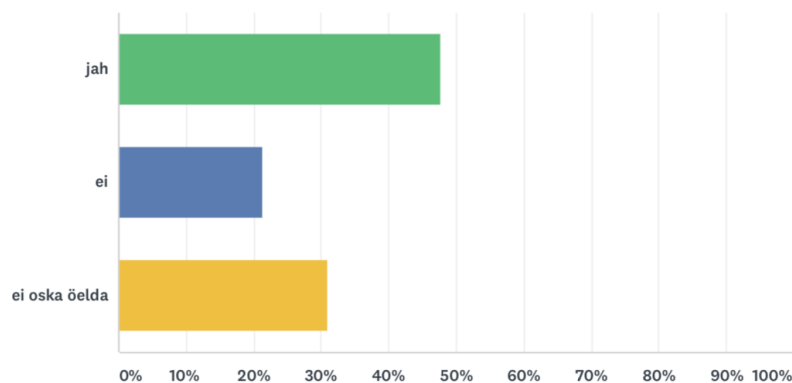
kasutada koodeksit.

Jaatavalt vastas sellele küsimusele 18 kohtunikku. Tähelepanuväärne on, et eetilisi dilemmasid oli kogunud pea sama hulk (19) kohtunikke.

Viimane küsimus oli seotud eetikanõukoguga. Eetikanõukogu (või analoogne kogu) on tavapäraselt see organ, kes annab koodeksi osas selgitusi. Kuna juba kehtiva koodeksi loomise aruteludes oli see küsimus teravalt üleval, oli oluline välja selgitada praegune suhtumine.

Q4 Eetikakoodeksi rakendamiseks luuakse tavapäraselt eetikanõukogu, mille ülesanneteks on toetada koodeksi ühetaolist tõlgendamist ning anda selgitusi ja nõustada koodeksi rakendamisel. Kas kohtunikel võiks olla eetikanõukogu ?

Answered: 84 Skipped: 0

ANSWER CHOICES	RESPONSES
jah	47.62% 40
ei	21.43% 18
ei oska öelda	30.95% 26
TOTAL	84

On tähelepanuväärne, et vajadusele eetikanõukogu järele osutasid pea pooled (48%) vastanutest. Ühel grüpiintervjuul osutati vastuolule, et kui dilemmasid oli kogunud vaid veidi enam kui 20% vastajatest, siis eetikanõukogu vajadust tunnistasid kaks korda rohkem vastajaid ning see võib osutada asjaolule, et praktikas on rohkem eetilisi dilemmasid, kui küsitlus näitas.

Lühike ja üldine küsimustik ei luba sügavamat sissevaadet kohtunikkonna eetiliste probleemide olemusse, kuid see on indikatsioon olemasolevatest hoiakutest. Kohtumajades läbiviidud grüpiintervjuud kohtumajade esimeestega aitab paremini olukorda mõista.

2.3. Grüpiintervjuude tulemused

Grüpiintervjuude eesmärk oli sisustada detailidega küsimused, mille kohta sai küsitlusest statistilist infot. KS järgi teostavad kohtute esimehed järelvalvet kohtunike üle, seetõttu on eetikaküsimuste kaardistamisel nende sisend oluline.

Kokku viidi läbi neli grüpiintervjuud. 28.11.2017 toimus kohtumine Tartus, kus osalesid Kadri Palm (Tartu Halduskohtu esimees), Liivi Loide (Tartu Maakohtu esimees) ja Kersti Kerstna-Vaks (Tartu Ringkonnakohtu esimees). 18.12.2017 toimus kohtumine Pärnus, kus osalesid Rubo Kikerpill (Pärnu Maakohtu esimees) ja kohtunik Toomas Talviste. 20.12.2017 toimus Tartus kohtumine riigikohtunike Tabet Tampuu, Malle Seppiku ja Peeter Jerofejeviga. 15.01.2018 Tallinnas osalesid vestluses Villem Lapimaa (Tallinna Ringkonnakohtu esimees), Meelis Eerik (Harju Maakohtu esimees), Kristjan Siigur (Tallinna Halduskohtu esimees), Astrid Asi (Viru Maakohtu esimees) ning Indrek Parrest (Eesti Kohtunike Ühingu esimees).

Kõikide grüppidega viidi läbi poolstruktureeritud intervjuud. Intervjuud kestsid üle tunni, vahemikus 1.15 kuni 1.40. Alljärgnevalt esitatakse intervjuude tulemused üldistatult, struktureerides vastused küsimuste järgi.

Kõige pikemalt ja põhjalikumalt arutasid kohtunikud küsimuse üle:

Küsimus: Millised on olnud peamised probleemid, millega kohtunikud tulevad nõu küsima eetilistes küsimustes?

Kohtunikukonna seas ei ole nõupidamine õige käitumise üle väga tavapärane. Pigem tulevad küsimustega õigest käitumisest väiksema staažiga kohtunikud.

Kõige olulisem on taandamise küsimus: kui palju peab olema menetlusosalistega kokku puutunud, et kahtluse alla satuks sõltumatus ja erapooletus, seda eriti väiksemates kohtades. Samuti on küsimus enesetaandamise põhjendustes. Väiksemates kohtades on kohtunik pidevalt kogukonna silma all ja seetõttu on maine ning vastav käitumine oluline ka väikestes asjades.

Sama küsimus tekib sotsiaalmeedia puhul, kus lisandub küsimus isikliku elu avalikkuse määras. Ühelt poolt sooviks kohtute avalike suhete osakonnad, et kohtunikud oleksid nähtavamad, et tõsta kohtu mainet. Teisalt on koodeksis p.32, mis taunib eksponeerimist.

Küsimusi kohtuniku jaoks sobivuses tekitavad erinevad suhtumised finantsküsimustesse - milline käitumine on sobiv tarbijamängude või sooduspakkumiste puhul?

Igal kohtunikul on maailmavaade ja poliitilised valikud. Kui avalikult võib kohtunik poliitilisi seisukohti avaldada?

Kohtusüsteemi jaoks on keerulised väljapaistvad pisikesed kontaktid, kus teine osapool on tuntud inimene. Või juhtumid, kus taandamise formaalset alust ei ole, aga kohtunik ei taha juhtumit võtta. Samas ei saa kohtunik õigusemõistmisest keelduda.

Küsimusi tekitavad ka isikliku elu küsimused, kas võin olla aktiivne kodanik, külaseltsi liige, kooli hoolekogu liige? Millised hobid on kohtuniku puhul aktsepteeritavad? Kas on

aktsepteeritav loengute lugemine, analüüsi kirjutamine või koolituste tegemine? Millal, kellele (advokaadibürood?) ja millises formaadis (FIE näiteks) on koolituste tegemine aktsepteeritav.

Keeruline küsimus on suhtlemine menetlusosaliste või kolleegidega. Kui palju võib suhelda advokaadi või prokuröri, et säiliks aus kohtupidamine. Usalduse tagamise seisukohast on oluline võrdne kohtlemine ja läbipaistvus. Lisaks on probleemiks suhtumine menetlusosalistesse, seda nii hoiakute, sõnakasutuse, suhtumise kui viisakuse küsimustes.

Lisaks konkreetsetele dilemmadele on kohtunikel ametis ka põhimõttelisi küsimusi. Kas kohtunik peaks tegelema õigusküsimuste käitumise propageerimisega? Või kuidas leida tasakaal sõltumatuse ja vastutuse, sh ka moraalse vastutuse vahel.

Kehtib võimude lahususe printsiip, kuid samal ajal on kohtunik ka teenistuja. Mil määral peaks kohtunikele rakenduma rahva teenija ideoloogia?

Keeruline küsimus kohtumaja esimeeste jaoks on kohtunike suhtumine oma rolli ning lisaks õigustele vastutuse teadvustamine. Sama keeruline on, kui kohtunike vahel tekib konflikt. Käitumisprobleemide puhul on keeruline ebaväärikust tõendada ja kohtunikul on neid kerge põhjendada.

Küsimus: Kas on olnud juhtumeid, kus info ebaeetilisest käitumisest jõuab teieni kodanikelt?

Osutati rahulolu-uuringule, kust ilmnis, et kodanikud tunnetavad erapoolikust. Üldiselt kohtunike peale ei kaevata ja kaebuseid on vähe. Kui on ka probleeme, kannatatakse kohtunik ära ja loodetakse järgmise astme peale.

Teisalt nähakse, et kodanikud on emotsionaalsed, neile tundub, et kohtunik on olnud erapooletu. Kodanikud tulevad kurdavad mured ära ning ametlikku kaebust ei järgne. Kohtu maine on üldiselt hea.

Küsimus: Kas olete kasutanud juhtumite lahendamiseks või nõu andmiseks kohtunike eetikakoodeksit?

Avaldati arvamust, et viimase 10 aasta jooksul ei ole enamik kohtunikke koodeksit kasutatud. Võib-olla on tegemist kohtunike liigse enesekesksusega, et nad teavad nagunii. Ühest küljest ei ole probleeme, seda eriti stabiilse kohtunikkonnaga kohtumajades. Samuti on distsiplinaarkolleegiumis olnud vähe vääritud käitumise

juhtumeid. Teisalt on küsimuste korral hea, kui kohtumajas on eetikaga hästi kursisolev kolleeg.

Kohtunik on küll sõltumatu, kuid ümber kohtuniku on ehitatud võrgustik, mis jälgib kohtuniku tegevust ning eeldatakse, et ise pead reegleid jälgima.

Võib-olla paljud kohtunikud ei tea, et selline dokument on. Kuulnud ehk ollakse. Kohtunikud teavad, et nii peab käituma ja ses mõttes koodeks töötab. Uute kohtunike puhul on teadlikkus koodeksist suurem, kuna eetikaküsimused on osa kohtunikueksamist.

Omaette teemaks on eetikanormi rikkumise defineerimine. Eetikanormide tõlgendamine toimub *ad hoc*. Seda ei saa otseselt kasutada distsiplinaarmenetluses. Küsimus on, kas koodeksile viitamine distsiplinaarküsimustes peaks olema või mitte.

Küsimus: Milliseid uuendusi eetikakoodeksi vajaks?

Olemasolevast koodeksist mäletatakse paari punkti. Kuna kohtunike normid on universaalsed, küsiti, kas peaks üldse need kirja panema. Koodeksiga ei peaks morali lugema. Koodeks peaks olema deklaratsioon, millised on kohtunike väärtused. Praegusel juhul ei ole see elav dokument.

Kuna sõel kohtunikuks saamiseks on tihe ning kandidaat on mitu aastat luubi all, on kohtunike eetilisuus suurem. Teisalt on kohtuniku puhul väga oluline see, kuidas kohtunik näib või välja paistab just kõrvalseisja perspektiivist. Selles mõttes ei ole kohtunikuks saamise kriteeriumid piisavad.

Ootus on, et koodeks võiks olla pigem üldine. Mida rohkem on piiranguid, seda suurem võib olla rahuolematuse. Oleks hea, kui ka uus koodeks mahuks kahele lehele. Praegu kehtivates reeglites ei ole midagi puudu. Avaldati arvamust, et ole aus ja erapooletu - sellest piisaks. Juba praegu on koodeksi laiem kui nt Bangalore reeglid.

See, millest enam puudust tunti, olid tüüpolukordade lahendused. Näiteks juhtumid, kus ei ole põhjust taandada, aitaks rohkem kui koodeks või üksikasjalikud õigusnormid. Oodatakse kaasuste näidisarutelusid. Kasulik on koodeks siis, kui see on nagu käsiraamat. Tuleks talletada juhtumeid ja lahendusi.

Küsimus: Kas oleks vajalik luua organ, kes annaks eetikaküsimustes nõu või aitaks tõlgendada koodeksi seisukohti?

Väljendati arvamust, et tahaks nõu küsida, kas üks või teine tegevus on sobiv. Nõu võiks saada mitte ainult selles, mida tohib teha, vaid mida tasub teha ja mida mitte. Noori tuleb õpetada mitte kartma, aga mõtlema. Tuntakse vajadust ühtse kultuuri kujundamise järele.

Hinnangute andmiseks on distsiplinaarkolleegium. Samas avaldati arvamust, kui oleks eetikakolleegium, siis selle arvamusi kindlasti loetaks.

Kuna sellised organid nagu eetikanõukogu tegutsevad vabatahtlikkuse alusel, ei tohi neid liiga palju olla. Samas peaks eetiküküsimustega süsteemselt tegelema.

Tabelis on kokkuvõtlikult esitatud peamised dilemmad ning kohtunike koodeksi need punktid, mis küsimusi käsitlevad.

Küsitlus (21)	Grupiintervjuud (13)	Koodeks
Avalikel üritustel osalemine	Üritustel osalemine, rock kontsert,	28, 31, 32
Käitumine vabal ajal (Hinnangute andmine, suhtlusringkond, sh karistatud või süüdistuse saanud isikud)	hobitegevus, hasartmängud, väljapaistvad pisikesed kontaktid	1
Reaktsioonid meedias avaldatule		
Kolleegi ebaeetiline käitumine, järelvalve		9, 19
Varasemad rollid ja kohtuniku tegevus	Erapooletus ja taandamine	
Potentsiaalse huvide konflikti olukorrad, taandamine	Huvide konflikt	3, 5, 20, 23, 27
Kitsas vs lai pilt - konkreetne juhtum vs ühiskondlik mõju, selgitamiskohustus (sh meedias)	Võistlemine prokuröridega meedias	22
Sotsiaalmeedia nt Facebook, Instagram, LinkedIn	FB, Twitter, ka eksponeerimine meedias	
Koolituste tegemine advokaadibüroodes, nõuandmine prokuratuurile	Koolitustegevus ja tasu selle eest	5, 11?
soodustuste, eripakkumiste kasutamine	tarbijamängud, telekamängud, sooduspakkumised	
Sõbrad-tuttavad menetlusosalistena	Kellega on sobilik suhelda	3, 25
Sobiv finantskäitumine		

	Süüdsuse piirid - istungil käitumine, isiklike hoiakute väljendamine, sõnakasutus	12, 13, 14
	Poliitilised sõnavõttud	7
	Seotus - kõik ühest koolist	
	Millisena kohtunik näib	
	Sõltumatus ja vastutus	

Tabel 3. Eetilised probleemid

Üldistatult võib eetilised küsimused kohtunikutöös jagada nelja gruppi:

I Sobiv käitumine teistes rollides (hobitegevus (nt bridž), poliitilised sõnavõttud kodanikuna, tarbijamängudes osalemine, soodustuste või eripakkumiste kasutamine, finantskäitumine);

II Näiv ja tegelik huvide konflikt (kellega on sobiv suhelda?, millal peaks taandama?, varasemad rollid, koolitused advokaadibüroodes, prokuröride nõustamised);

III Sotsiaalmeedia ja avalikkus (FB, Twitter, millal on kohtuniku tutvustamine ja millal eksponeerimine?);

IV Süüdsus kohtumajas (millise määrani on personaalsus tolereeritav? isiklikud hoiakud, sõnakasutus, sarkasm, viisakus, kollegiaalsus).

Kodanike tagasisidet ei ole vaadeldud sisendina kohtunikeetika küsimustele vaid pigem indikaatorina kodanike hoiakute kohta. Juhtumeid arutatakse, kuid tavapäraselt ei ole koodeks hinnangu andmise alus.

Uue koodeksi osas ei ole suuri ootuseid. Pigem tuntakse puudust konkreetsete küsimuste käsitlestest, nt millised on olnud aktsepteeritavad põhjendused taandamiseks või milliseid kontakte on peetud sobimatuks. Puudust tuntakse praktilistest juhenditest.

Eetikanõukogu osas lähevad arvamused lahku. On esimehi, kes arvavad, et sellist organit oleks nõu küsimiseks vaja ja on esimehi, kes ei ole nõustamisest või juhenditest/ juhendmaterjalidest eetikaküsimustes puudust tundnud.

2.4. Muud uuringud

Erinevad uuringud, mis kirjeldavad ja kaardistavad kohtusüsteemi, heidavad valgust ka küsimustele, millega koodeks peaks tegelema. Oktoobris 2017 valmis uuring Menetlusosaliste rahulolu kohtusüsteemiga²¹ (Eesti Uuringukeskus OÜ, 2017). Uuringu eesmärgiks oli kaardistada menetlusosaliste teenindamise probleemkohad I ja II astme kohtutes, et koguda infot menetlusosaliste rahulolu kohta ning selle põhjal tagada menetlusosaliste piisav info kättesaadavus menetluseks ettevalmistumisel ning professionaalne, lugupidav ja erapooletu kohtlemine. Sellest uuringust on koodeksi kontekstis huvipakkuvad tulemused, mis käsitlevad kohtusüsteemi oluliste printsiipide elluviimist. Alljärgnevalt osundatakse käesoleva analüüsi seisukohast olulisemaid tulemusi.

Professionaalse tegevuse eesmärk on usaldusvärsus. Eesti kohtusüsteemi peab pigem või väga usaldusväärseks 80% kohtusse hagiavalduse või kaebusega pöördunud isikutest, 83% kohtuistungil osalenutest, 77% kohtuotsuse kätte saanud isikutest ning 88% advokaatidest ja 97% prokuröridest. Kohtumenetluses osalenud professionaalidest on prokurörid enam arvamusel, et Eesti kohtusüsteem kohtleb kõiki menetluses osalevaid isikuid võrdselt (84%), advokaatidest on sellega nõus vähem kui pooled (46%).

Kohtunike juures hinnati kõige kõrgemalt nende viisakust ning madalaimalt oskust jääda oma töös erapooletuks. Kohtuotsuse kätte saanud isikud olid teistest uuringu sihtgruppidest mõnevõrra kriitilisemad ka kohtunike töö põhjalikkuse osas.

Ettepanekud töö paremaks korraldamiseks : kohtunikel peaks olema selge vastutus ja nad peaks lähtuma õigusnormidest ; menetlusdokumendid ja kohtupaberid tuleks muuta "tavainimesele" arusaadavamaks (4 korral), kohtunikud peaks olema inimlikumad/ sõbralikumad/ usaldusväärsemad (4 korral).

Tabelis on esitatud kokkuvõtlikult hinnangud põhimõtete järgimisele. Esitatud on ainult hinnangud väga hea%/ väga halb% (punaselt).

	Põhjalikkus	Erapooletus	Korralduste selgus	Viisakus
kohtuistungil osalenud isikud	49/3	52/7	53/8	65/7

²¹ Menetlusosaliste rahulolu kohtusüsteemiga. Eesti Uuringukeskus OÜ (2017): <https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/õigusosalased%20materjalid/Menetlusosaliste%20uuring.pdf>

	Põhjalikkus	Erapooletus	Korralduste selgus	Viisakus
kohtuotsuse saanud isikud	50/6	51/5	56/6	56/1

Tabel 4. Hinnang kohtusüsteemi põhimõtete järgimisele

Kohtunike erapooletusele kõige madalama hinnangu andnud vastajad töid välja asjaolu, et kohtunik oli kohtuistungil kohtusse pöördunute vastu meelestatud (4 korral) ning liiga ühekülgne. Kõikides uuringus osalenud vastajate gruppides said kohtunike erapooletus ja põhjalikkus kõige madalamad hinded.

Kui kodanikud usaldavad riigi institutsioone, on nad seaduskuulekamad ning ühiskond tervikuna sidusam. 2017. aasta uuringust ilmnes, et ligi neljandik kohtuistungitel osalenud vastajatest peab Eesti kohtusüsteemi väga usaldusväärseks ning 60% pigem usaldusväärseks. Kümnendiku vastajate hinnangul on Eesti kohtusüsteem aga pigem ebausaldusväärne ning 7% arvates täiesti ebausaldusväärne. Need, kes ei pidanud Eesti kohtusüsteemi usaldusväärseks, põhjendasid seda otsuste kallutatusega. 27% vastanutest arvas, et kohtusüsteemis ei ole võrdset kohtlemist, kõiki lihtsalt ei kohelda võrdselt ning kellel raha, sellel võim. See aga viitab veel kord erapooletuse küsimusele. Kõigi kohtumajade puhul hindasid advokaadid ja prokurörid just kohtunike erapooletust kõrgemalt kui teisi aspekte. Ametipositsiooni lõikes olid prokurörid (84%) advokaatidest (46%) oluliselt sagedamini arvamusel, et Eesti kohtusüsteem kohtleb kõiki menetluses osalevaid isikuid võrdselt.

	Väga usaldusväärne	Pigem usaldusväärne	Pigem ebausaldusväärne	Täiesti ebausaldusväärne
kohtusse pöördunud isikud	21	59	17	3
kohtuistungil osalenud isikud	23	60	10	7
kohtuotsuse saanud isikud	19	58	15	9
professionaalsete menetlusosalised	25	66	8	1

Tabel 5. Hinnang kohtunike usaldusväarsusele

Mõned seisukohad uuringust, mis põhjendavad hinnanguid:

- “Eesti kohtunikud tavadsevad olla sellise ilmega nagu sõjatribunali liikmed. Nad ei saa aru sellest, et nad on vaid tavalised ametnikud, kes samuti peavad viisakad olema. Kohtunik peab olema suhtluses võrdne osapooltega.”
- “Pädevuse küsimus on alati vaieldav, kuid lugupidav suhtumine menetlusosalistesse mitte, sest see on elementaarne, et tuleb lugupidavalt suhtuda. Kahjuks on aga kohtus endiselt kohtunikke, kes seda elementaarseks ei pea ja lubavad endale võimu positsioonil olles lubamatut suhtumist nii pooltesse kui nende esindajatesse.”
- “On kohtunikke (eelkõige vanem generatsioon), kes ei suutu oma tööülesannete täitmisesse nõuetekohaselt, tulevad istungitele ilma enne toimikut avamata, st ette valmistamata jms. Menetlusosalised ei taha nende peale sellistel puhkudel kaevata, kartes hilisemat negatiivset suhtumist. Kohtusüsteem võiks ise monitoorida oma kohtunike töö kvaliteeti. See märkus ei puuduta suurt osa kohtunikke, kuid on mitmeid näiteid, kus need pretensioonid on õigustatud.”

Teise sisendina võib osutada 2017.a viis Euroopa Kohtunike Nõukogude katusorganisatsiooni (ENCJ) läbiviidud uuringule kohtunike sõltumatusest ja vastutavusest²². Selle põhjal võib öelda, et Eesti kohtunikud tunnevad väiksemat välist survet kohtuotsuste tegemisel kui Euroopas keskmiselt²³. 82-st Eesti kohtunikust, kes küsitlusele vastasid, tundis viimase kahe aasta jooksul vaid 1 kohtunik regulaarset survet otsuse tegemisel, 3 tundsid seesugust survet mõnikord ning 2 väga harva. 76 vastajat ei olnud tundnud mingit survet otsuste tegemiseks. Suurimad mõjutajad olid (kahanevas järjekorras) erakonnad ja nende juristid, meedia ning Riigikohus.

Küsimusele altkäemaksu eest otsuse tegemisse viimase kahe aasta jooksul uskus 1 kohtunik, 17 olid kahtleval seisukohal ning 64 välistas selle võimaluse. Uuringu põhjal võib öelda, et kohtunikud on tundnud survet oma sõltumatusele.

---

²² ENCJ (2017), Independence, Accountability and Quality of the Judiciary Performance Indicators 2017: https://www.ency.eu/images/stories/pdf/GA/Paris/encj_report_ia_2017_adopted_ga.pdf

²³ <https://www.riigikohus.ee/et/uudiste-arhiiv/uuring-eesti-kohtunikud-oma-ametis-survestamist-ei-tunne>

3.Koodeksi uuendamine

Kohtunike tegevuse ja käitumise eetilist hindamist saab teha eelkõige eetikakoodeksile tuginevalt. Sarnaselt kasutavad koodekseid teised kutse- või tegevusalad. 2013. a algatas Ametnikeetika nõukogu avaliku teenistuse eetikakoodeksi uuendamise protsessi. Selleks tarbeks kaardistati Eesti avalikus teenistuses heaks kiidetud eetika- ja käitumiskoodeksid²⁴ ning vaadeldi seda, kes ja kuidas on dokumendid heaks kiitnud, kellele koodeks laieneb, mis on koodeksi eesmärk ning milline on koodeksi formaat. Alljärgnevas tabelis leiab kokkuvõtliku ülevaate.

Eetikakoodeks	Hõlmavus	Eesmärk	Sisu ja vorm
Vanglateenistuja eetikakoodeks Justiitsministri käskkiri 2008 ja 2011	Kutse-eetika koodeks Vanglaametnikud, kriminaalhooldusametnikud, teised vanglatöötajad, vanglaametniku kutseõppe õpilased ja korrektsiooni eriala üliõpilased, Justiitsministeeriumi vanglate osakonna ametnikud	Raamistik käitumisotsuste tegemiseks teenistuses ja väljaspool seda	Reeglid, keelud, käsud asutusesiseseks ja -väliseks suhtlemiseks, majandusliku sõltumatuse tagamiseks, käitumiseks vabal ajal, koodeksi rakendusmehhanism. Detailne
Rahvusvahelise Statistikainstituudi kutse-eetika deklaratsioon Rahvusvahelise Statistikainstituudi Peaassamblee 1985. a	Rahvusvaheline Statistika ala töötajad	Teadlikkus ühistest väärtustest ja kogemustest individuaalsete eetiliste hinnangute ja otsuste tegemisel.	Kohustused ühiskonna, finantseerijate ja töötajate, kolleegide ja subjektide ees Printsiipide selgitamisele keskenduv
Riigikontrolli audiitori eetikakoodeks	Organisatsioonipõhine Riigikontrolli audiitorid	Raamistik käitumisotsuste tegemiseks töistes	Sisaldab olulisimad väärtuseid/printsiipe ja selgitusi

24

https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/document_files/personalipoliitika/eeikanoukogu_toodokument_ulevaade_eetikakoodeksitest_taiendatud.pdf

Riigikontrolöri käskkiri 2002		olukordades. Usaldus üldsuse silmis.	Üldine, printsiipide selgitamisele keskenduv
Ravimiameti käitumiskoodeks Ravimiameti peadirektori käskkiri, 2012	Organisatsioonipõhine – ametnikud, töötajad, käsunduslepinguga tegutsevad eksperdid	Määratleda käitumisjuhised vältimaks huvide konflikti ja asutuse maine kahjustamist	Sisaldab väärtuseid, nende selgitusi, käitumisjuhiseid ja juhendmaterjale erinevate probleemvaldkondade kohta
Arhivaari eetikakoodeks Rahvusvahelise Arhiivinõukogu Peaassamblee, 1996	Rahvusvaheline kutse-eetika koodeks. Kõik isikud, kes on seotud arhiivide järelevalve, kaitse, hoolduse, säilitamise ja haldamisega	Eetiline raamistik tööalastes probleemides juhendumiseks.	10 printsiipi koos selgitustega. Üldised käitumisjuhised, mitte valmis lahendused.
Päästetöötajate väärtushinnangud ja käitumistavad Päästkeskuse juhtkond 2004	Päästeameti struktuuriüksuste ülene kutse-eetikakoodeks	Sõnastada elukutsele omased väärtushinnangud ja käitumistavad. Juhis keerulistes olukordades otsuste lahendamiseks.	8 väärtust/üldist põhimõtet, mis on lühidalt lahti seletatud. Üldisemat laadi käitumisjuhised
Prokuröride eetikakoodeks Prokuröride üldkogul 2013	Prokuröri ametikohal teenistuses olevad isikud	Nõuded prokuröride ametieetikale ja käitumisele	Üldisemad printsiibid
Maksu- ja Tolliameti ametniku ja töötaja eetikakoodeks Peadirektori käskkiri 2013	Organisatsioonipõhine	Määratleda Maksu- ja Tolliameti teenistujate käitumisjuhised	Reguleerib üldpõhimõtteid, teenistujate kohustusi, piiranguid, keelde ja vastutust. Valdavalt detailsemat laadi käitumisjuhised
Maanteeamet Juhtkond 2013	Organisatsioonipõhine Maanteeameti ametnikud ja töötajad	Asutuse põhiväärtuste ja aktsepteeritud käitumisviiside teadvustamine	Sisaldab organisatsiooni väärtuseid, nende selgitust ja käitumisjuhiseid. Valdavalt üldisemad põhimõtted.

Õiguskantsleri kantselei eetikakoodeks	Organisatsioonipõhine Õiguskantsleri kantselei ametnikud	Igapäevakäitumise reeglite määratlemine.	Väärtused või positiivses võtmes sõnastatud käitumisreeglid. Lühike ja üldisem
--	--	--	--

Tabel 6 Koodeksid avalikus teenistuses (v.a. kohtunike ja ametnike koodeks), koostanud Rahandusministeerium

Avaliku teenistuse koodeksite võrdlemine kohtunike koodeksitega näitab, et kohtunike koodeksiga võrreldavaid kutse-eetika koodekseid on kaks – arhivaaride ja prokuröride koodeksid. Ministeeriumi koostatud tabelis on vanglateenistuja koodeksit määratletud kui kutse-eetika koodeks, kuid vaadates koodeksi sihtgruppi on see osutus ebatäpne ning osutab valdkondlikule koodeksile. Teiste ametkondade koodeksid on organisatsiooni või valdkonna koodeksid, kehtestades organisatsiooni norme ja kujundades organisatsioonikultuuri.

Valdavalt on avaliku teenistuse koodeksid üldisemat laadi, selgitades või põhjendades väärtused ja üldprintsipe. Konkreetsemad, käitumisjuhiseid pakkuvad koodeksid on vanglateenistusel, ravimiametil ja maksu- ja tolliametil. Nende puhul tuleb välja tuua suurem korrupsioonirisk ja suurem vastutus, mis tavapäraselt toob kaasa detailsemad käitumisjuhised.

Eelneva analüüsi põhjal ei ole võimalik osutada, milline peaks olema ühe riigi kohtunike ideaalne koodeks. See, kui hästi võetakse koodeksi tekst omaks ning leiab kohtunike seas kasutamist, sõltub nii rakendusmeetmetest kui koodeksi teksti ja printsipiide omaksvõtust kohtunikkonna poolt. Rakendusmeetmeid on võimalik planeerida, kuid koodeksi nõ “elama hakkamine” on ennustamatu ning selgub praktikas. Seetõttu ei saa eeldada, et koodeksi uus versioon ei vajaks pidevat kriitilist hinnangut, et vormida sellest kohtunike professionaalseid põhimõtteid kirjeldav ning juhiseid pakkuv dokument.

Dale Beyerstein on koodeksi funktsioonidena kirjeldanud nelja suunda: nõuandev funktsioon üksikprofessionaalile (antud kontekstis kohtunikule); kokkulepitud standardid, mis on juhisteks eetikakomiteedele; kutseala eetikaprinsipiide avalik deklareerimine, mis teavitab kliente (kodanikke) sellest, mida neil on õigus kutseala esindajalt oodata ning teiste samas valdkonnas tegutsejate (prokurörid, advokaadid) informeerimine sellest, mis laadi koostööd võib eeldada. Läbiviidud analüüsi põhjal ei saa kindlalt väita, et kehtiv koodeks on aktiivses kasutuses ja funktsionaalne. Debatil avamine nii koodeksi teksti kui rakendusmeetmete osas tundub olevat põhjendatud.

Koodeksi uuendamise protsessis tuleb lahendada järgmised põhimõttelised küsimused:

- Milline peaks olema koodeksi kohustav jõud kohtunikkonna jaoks?

Olemasoleva koodeksi puhul ei ole selget vastust küsimusele, milline on koodeksi kohustav jõud. Selle all tuleb silmas pidada küsimust, milliseid tagajärgi toob koodeksi rikkumine endaga kaasa. Kehtivat koodeksit kasutatakse distsiplinaarmentluses lisanormina, kuid ainult koodeksi rikkumine ei ole küllaldane alus distsiplinaar karistuse määramiseks.

Kohtunike koodeksi puhul kerkib küsimus koodeksi normide ja seaduses kehtestatud nõuete kooskõlast. KS reguleerib koodeksi vastuvõtmise täiskogul ning vääritud teo distsiplinaar-süüteo, kuid ei käsitle täpsemalt koodeksi kohustavat jõudu kohtunike professionaalses tegevuses. Kohtute seaduse eelnõu 649 SE, mille osas on menetlemine lõpetatud, oleks jäetud kohtunike distsiplinaarsüütegude loetelu samaks, kuid selgitatakse, mida kujutab endast kohtunike vääritud tegu. Selle kohaselt on kohtunike vääritud tegu süüline tegu, mis on vastuolus üldtunnustatud kõlblusnormidega või diskrediteerib kohtunikuametit, sõltumata sellest, kas niisugune tegu pandi toime ametikohustuste täitmisel või mitte (Kohtute seaduse eelnõu 649 SE I § 69 lg 2 p 2). Kvalifitseerides eetikakoodeksi rikkumise distsiplinaarsüüteoks muudab see koodeksi rolli ning vajadust tegeleda rakendusmeetmetega.

Sellest tulenevalt on vaja lahendada küsimus, kas koodeks peaks olema kohustuslik või soovituslik käitumisjuhise? Kui distsiplinaarkollegium sisustab vääritud teo küll koodeksit arvesse võttes, kuid eelkõige seadusele tuginedes, siis jääb koodeksi põhjal kohtuniku käitumise hindamine sisuliselt vabatahtlikuks. Täna puuduvad mehhanismid koodeksi järgimise üle järelevalve teostamiseks ning koodeksi rikkumise kahtluse puhul hinnangu andmiseks, mis jätab koodeksi järgimise kas individuaalse tahte või kohtu juhi kaalutluse otsustada.

Advokatuuriseadus §3 (2) ütleb, et advokatuuri pädevuses on järelevalve advokatuuri liikmete kutsetegevuse ja kutse-eetika nõuete täitmise üle ning § 12 (8), et advokatuuri juhatus valvab advokatuuri liikmete kutsetegevuse ja kutse-eetika nõuete täitmise järele. Tähelepanuväärne on, et AdvS mainib kutse-eetikat 14. korral, osutades korduvalt nõudele järgida lisaks kutsetegevuse nõuetele ka kutse-eetika nõudeid. Kohtute seadus nimetab eetikat ühel korral, § 38 seose eetikakoodeksi kinnitamisega. Prokuratuuriseadus eetikat ei käsitle, seda asendab eneseregulatsiooniorgan – prokuröride eetikanõukogu.

Küsimus koodeksi kohustavast jõust taandub suures osas kutsekogukonna tahtele ja soovile eetikaküsimustega tegeleda. Vaatamata asjaolule, et AdvS käsitleb ja ProkS ei käsitle kutse-eetikat, on mõlema kutse puhul tegemist teadliku ja sihipärase tegevusega kutse-eetika ja väärtuste tugevdamiseks. Kuna koodeksite puhul ei ole otstarbekas luua nende jõustamiseks samasugust järelevalve- ja sunnimehhanismi nagu seda tehakse

seaduste puhul, taandub küsimus koodeksi kohustavast jõust kutsekogukonna sisemisele kokkuleppele selle järgimiseks. Formaalsed meetmed või koodeksi järgimise kohustamine läbi seaduse on asjakohane siis, kui seaduses kirjeldatakse ära järelvalvemehhanismid ja sanktsioonid. Kui koodeks on kutsekogukonna ideaalide väljendus, kasutatakse selle rakendamiseks teadlikkust tõstvaid meetmeid nagu koolitamine, mentorlus, arutelud, seminarid jms.

- Milliseid printsiipe peab koodeks adresseerima?

Rahvusvahelistes dokumentides on kohtunike tegevusega seoses nimetatud 17 peamist printsiipi. Kahte neist, sõltumatust ja erapooletust saab pidada tuumprintsiipideks, mis olid nimetatud pea kõigis analüüsitud kümnes dokumendis. Asjatundlikkust oli nimetatud viies dokumendis. Ülejäänud printsiipe oli nimetatud 1-2 dokumendis. Kõik ülesloetud printsiibid, ka vähemesinenud on Eesti kohtunike koodeksis nimetatud. Sõltumatuse ja erapooletuse kohta on koodeksis eraldi peatükk. Kaaluda võiks asjatundlikkuse põhimõtte eraldi väljatoomist.

Kehtiva koodeksi puhul võib ühe selle rakendamiskäsitluse põhjusena välja tuua asjaolu, et koodeks nimetab paljusid põhimõtteid, kuid ei anna ühelegi neist põhjalikumalt või igakülgselt vaadet. Näitena saab osutada sõltumatuse printsiibile võrdluses Bangalore põhimõtetega. Eesti koodeksis osutavad sõltumatusele kaks punkti: *1. Kohtunik hoiab kohtunikukonna ausameelsuse ja sõltumatuse mainet ja 21. Kohtunik on otsuse tegemisel sõltumatu kaaskohtunikest ja kõrgema kohtuastme kohtunikest, kui tegemist ei ole asja uuesti läbivaatavale kohtule kohustusliku kõrgema astme kohtu lahendi seisukohtadega seaduse tõlgendamisel.*

Bangalore põhimõtetes on sõltumatus printsiibina sõnastatud: *Kohtu sõltumatus on õigusriigi eeltingimus ja asja õiglase arutamise fundamentaalne garantii*, ning järgnevalt käsitletakse, kuidas sõltumatus väljendub kohtuniku tegevuses ja otsustes, kuidas sõltumatus peaks realiseeruma kohtunikutööd tehes (1.1), ühiskonna mõjusid arvestades (1.2), teiste võimudega seoses (1.3), suhetes kolleegidega (1.4), institutsionaalsel tasandil (1.5) ning usalduse suurendamiseks (1.6). Sisuliselt osutavad põhimõtted võimalikele aspektidele, kus kohtuniku sõltumatus võib karjastatud saada.

Eesti koodeksis täpsustatakse sõltumatuse printsiipi ainult seoses kolleegidega. Küsimus on, et kui üldprintsiibina nimetatakse sõltumatus esimeses koodeksi punktis ning 21. punktis nimetatakse riski sõltumatusele teiste kohtunike poolt tingimuslikult (*kui tegemist ei ole*), kas teised kohtunikud on ainus risk sõltumatusele. Uuringutes osutati sõltumatusega seoses järgmistele riskidele: varasemad kliendid teistelt kutsealadelt, sõbrasuhted, koolituste pidamine teistele kutsealadele ning hilisem kohtupidamine, protsessi kohta arvamuse küsimine teiste kutsealade poolt, ühiskonnas oluliste teemade

mõju kohtupidamisele. Uuringutest ei tulnud välja, et sõltumatus oleks riskiküsimuseks teiste võimudega suheldes, kuid ülejäänud aspektides, mis on välja toodud Bangalore põhimõtetes, on sõltumatus olnud kohtunike jaoks printsiip, mis vajaks selgemat käitumuslikku piiritlemist, mis oleks kohtunikuametis sobiv ja mis mitte.

Ainuüksi rahvusvaheliste normide võrdlusest Eesti koodeksiga ei piisa, et modifitseerida olemasolevat koodeksit viisil, kus see parimal viisil vastaks kohtunikkonna vajadustele. Intervjuudes toodi ühe probleemina välja vajadus selgemini osutada kohtunike funktsionaalsele rollile, kus kohtunik ei kehasta õigust, vaid mõistab õigust. Seda printsiipi või väärtust tähistatakse tavapäraselt koodeksites vastutavusena (*accountability*). Kui võtta aluseks rahvusvahelised normid, näeme, et vastutavus ei ole tavapäraselt üheks kohtunike eetika alusprintsiipidest. Eesti koodeks ei nimeta seda samuti. Euroopa kohtunike harta nimetab vastutavust seaduse ees ja rahvusvaheline harta osutab ainult vajadusele vastutada tegude eest (*Judges are accountable for their actions*). Vastutavuse printsiibi näide osutab vajadusele kohtunikkonna sees läbi analüüsida, millised printsiibid peaksid tingimata olema kajastatud Eesti kohtunike eetikakoodeksis ning kui detailselt või üldiselt peaksid need koodeksis olema lahti kirjutatud. Puhtalt teoreetiline analüüs ei aita nendele küsimustele vastata, kuna koodeksi üks eesmärk on mõjutada käitumist, kuid kõrvalekalded oodatavast või kutseala poolt heakskiidetavast käitumisest ei ilmne teoreetilistest analüüsist.

- Milliseid probleeme peab koodeks adresseerima?

Probleemidele lahenduste pakkumine on teine oluline koodeksi funktsioon. Olemasoleva koodeksi tekst adresseerib nii probleeme kui printsiipe. Kohtunikud nimetasid uuringutes nelja tüüpi probleeme:

- Sobiv käitumine teistes rollides;
- Näiv ja tegelik huvide konflikt;
- Sotsiaalmeedia ja avalikkus;
- Sobiv käitumine kohtumajas.

Nende teemade puhul võib õige käitumisstrateegia valik olemasoleva koodeksi põhjal olla raskendatud. Eelkõige puudutab see nõ uue meedia küsimusi, aga ka koodeksi mitmes punktis käsitletud probleeme, näiteks p 32, mis ütleb, et kohtunik ei eksponeeri ennast meedias või p 25, mille järgi Kohtunik peab end taandama, kui tal on eelarvamus poole suhtes, mis takistab asja objektiivselt lahendamast; on asjaosalistega lähedastes suhetes. Enim tekitab küsimusi, milliseid suhteid võib määratleda kui lähedasi suhteid,

selleks et see oleks aluseks kohtuprotsessist taandamiseks. Kuhu tõmmata piir selle vahel, millal võib inimestevahelise kontakti puhul kahtlustada huvide konflikti. Tabelis 3 on võrdlusandmetena välja toodud intervjuudes ja uuringus nimetatud probleemid. Uuringute käigus oli võimalik kaardistada ainult probleemide üldnimetajad (sotsiaalmeedia või tuttavad) ning ei olnud võimalik koguda juhtumeid, mille põhjal saaks öelda, kas ja kui hästi võimaldab olemasolev koodeks lahendada üksikkaasuseid ning kui selged ja üheselt mõistetavad on need koodeksi normid, mida juhtumi lahendamiseks kasutada.

Sisuliselt tuleb koodeksi tekstiga lahendada küsimus, kui detailseks minna ettekirjutustega, kui palju jätta individuaalseks kaalutlemiseks. Kaalumist vajab küsimus, kas probleemide lahendamise võimalused peavad olema kirjeldatud koodeksis või tuleks kaaluda võimalust, kus koodeksis kirjeldatakse üldprintsipi ning konkreetsemad soovitusel antakse näiteks eetikanõukogu poolt näiteks juhendites, soovitusel vms.

Üldistuse-detailsuse probleemi illustreerimiseks võib kasutada koodeksi p 11, mis ütleb: *Kohtunik hoolitseb oma professionaalse taseme eest ja osaleb täienduskoolituses*. Sel viisil sõnastatuna ei kohusta see osalema seminaridel, aruteludel ja teistel teadmiste, oskuste saamise või hoiakute kujundamise üritustel kui ainult täienduskoolitustel.

Mida konkreetsem on koodeksi tekst, seda rohkem tuleb tähelepanu pöörata sellele, et võimalikud erinevad aspektid oleksid koodeksi tekstis kaetud. Nii on advokatuuri koodeksis terve V peatükk pühendatud suhetele kohtuga, samas kui kohtunike koodeksis on p. 13-15 viited protsessiosalistele, kelle hulka advokaadid kuuluvad. Üheks võimaluseks täpsustada neid printsiipe, mis on koodeksis esitatud üldistatult, on juhendid, kokkulepped või muud spetsiifilist küsimust täpsustavad dokumendid. Nii on Harjumaa kohtupidamise protsessiosalised sõlminud hea tava kokkuleppe, mis aitab sisustada ja täpsustada hea kohtupidamise erinevate osapoolte ootuseid.

Teise näitena saab osutada ametnikueetika nõukogu tööle, kes läbi seisukohtade sisustab ja täpsustab ametniku eetikakoodeksi printsiipe ja põhimõtteid. Alates 2014.a on nõukogu võtnud vastu 8 seisukohta²⁵.

- Milline peaks olema koodeksi stiil?

Seaduste formuleerimine allub kindlatele normitehnika nõuetele. Koodeksitel puuduvad seesugused ettekirjutused ja seepärast valitseb siin suur variatiivsus. Üldistatult võib koodeksite stiili jagada

---

²⁵ <https://www.rahandusministeerium.ee/et/riigi-personalipoliitika/avaliku-teenistuse-eetika>

- Kutsealal kohustusi võttev, nt Eesti ajakirjanduseetika koodeks: *Ajakirjanik peab rangelt kinni informatsiooniallikale antud lubadustest ja väldib lubadusi, mida ta ei suuda täita*; Eesti arstieetika koodeks: *Arsti kohus on hoida kutsesaladust nii patsiendi eluajal kui pärast tema surma*.
- Käitumispehimõtteid kirjeldav, nt Eesti farmatseutide kutse-eetika normid: *Farmatseudi professionaalne nõuanne on erapooletu*; Eesti keeleteoimetajate liidu eetikakoodeks: *Toimetaja suhtub lugupidavalt oma kolleegidesse*; Eesti õpetajaeetika koodeks: *Õpetaja iseseisvus tähendab, et tal on õigus oma veendumustele ja väärtushinnangutele*.
- Lubadusi andev, nt Eesti pulmaturu tegijate kutse-eetika: *Vastavalt oma tööpetsiifikale, olen kohal piisava ajavaruga*; Suhtekorraldajate liidu eetikakoodeks: *Me järgime klientide ja tööandjate huve edendades kõige kõrgeimaid täpsuse ja objektiivsuse standardeid*.
- Imperatiive esitav, nt Eesti Pressifotograafide Liit: *Kohtle pildistatavaid austuse ja väärikusega*, Erapilootide liidu liikme koodeks: *Ära põhjusta oma tegevuse ja vastutustundetu otsusega ohtu teistele lendajatele*.

Kohtunike koodeksi stiil on kohustusi võttev (Kohtunik hoiab, täidab, hoidub... jne.). Sama stiil on kasutusel ka Bangalore pehimõtetes. Koodeksi stiili muutmine ei ole teemana tõusetunud.

- Milline peaks olema koodeksi struktuur?

Koodekis struktuuri küsimus peaks olema avatud aruteludele. Bangalore pehimõtetes on kohtunikeetika struktureeritud: väärtus, sellest tulenev pehimõte ning pehimõtte rakendamine (*application, e.k. tõlkes kohaldamine*). Kohtueetikat puudutavates dokumentides põhineb struktuur sageli kohtuniku kutsetegevuse sõltumatust tagavatest personalijuhtimise protsessidest nagu valik, värbamine, ametisse nimetamine ja vabastamine, karjäär, vastutus ja tasu.

Tavapäraselt on koodeksid struktureeritud kas

- põhiväärtuste järgi (nt Bangalore pehimõtted, ametniku eetikakoodeks),
- kutsetegevuse osapoolte - kliendid, kolleegid, juhid, keskkond, kutseorganisatsioon jms - järgi (nt maastikuarhitektide eetikakoodeks, arstieetika koodeks, advokatuuri eetikakoodeks),
- tegevusvaldkondade järgi (nt ajakirjanikel vastulause, reklaam),

- või selle kombineeritud variandid, kui on tegemist põhjalikuma koodeksiga (nt loomaarstide eetikakoodeks).

Koodeksi struktuuri tingib koodeksi kasutamise eesmärk ning see, millele tahetakse koodeksis erilist rõhku panna. Selgem ja arusaadavam struktuur võimaldab kiiremini leida koodeksist vajalikud normid. Lühikeste koodeksite puhul jäetakse struktureerimine tegemata.

Kehtiva kohtunike koodeksi struktuur on:

Preambul

Üldsätted (p.1-10)

Erisätted

    Kohus ja kohtupidamine (p.11-19)

    Sõltumatus ja erapooletus (p.20-26)

    Õigusemõistmisest väljapoole jääv tegevus (p.27-32)

Sellise struktuuri juures on alapealkirjades osutus nii tegevusvaldkonnale kui väärtustele. Kuna *Kohus ja kohtupidamine* ning *Sõltumatus ja erapooletus* on eri peatükkide all, võib tekkida küsimus, mille kohta käivad väärtused, kui neid on kohtupidamisest eraldi käsitletud. Tasub kaaluda läbivalt ühtset struktuurset lähenemist, kas väärtuspõhist või tegevuspõhist, mis lihtsustaks koodeksi kasutamist ja asjakohaste normide leidmist. Kehtiva koodeksi sätted on võimalik jagada nelja põhimõtte: sõltumatus, erapooletus, asjatundlikkus ja huvide konflikti vältimine alla. Praeguste sätete sõnastuste puhul on konkreetsete sätete jagamine põhimõtete alla komplitseeritud, kuna säte sisaldab mitut põhimõtet. Vaadates peatükkide all kajastatavaid normide sõnastusi, ei ole sõnastuses stilistilist vahet üldsätete, erisätete ja alapeatükkide vahel.

Koodeksi struktuuri mõjutab otsus, kui detailne või käitumuslik peaks koodeks olema. Mida enam hakkab koodeks käitumist ette kirjutama, seda detailsemaks tuleb tekst luua, et vältida olukorda, kus teatud väärkäitumised jäävad koodeksis kajastamata. Kui koodeks jääb liiga üldiseks või abstraktseks, ei paku see konkreetsetes olukordades tuge otsustamisel ning sel juhul on eetikanõukogudel täita oluline roll koodeksite sisustamisel tõlgendamiste ja konkreetsete juhtumianalüüsidega.

Bangalore põhimõtted on sõnastatud 6,5 standardleheküljel, millest peamise osa moodustavad rakendamispunktid. Eesti koodeksi puhul väljendati mõtet, et koodeksi maht ei peaks ületama 2 lk.

- Kuidas lahendada kontrolli ja nõustamise küsimused?

Koodeksite puhul puudub kindel reegel, kas rakendussätted peaksid olema koodeksis kajastatud või mitte. Kasutatud on erinevaid lähenemisi, kuid eeldus on, et info selle kohta, kust küsida nõu või abi peaks olema kõigile sihtgrupi liikmetele teada ja kättesaadav.

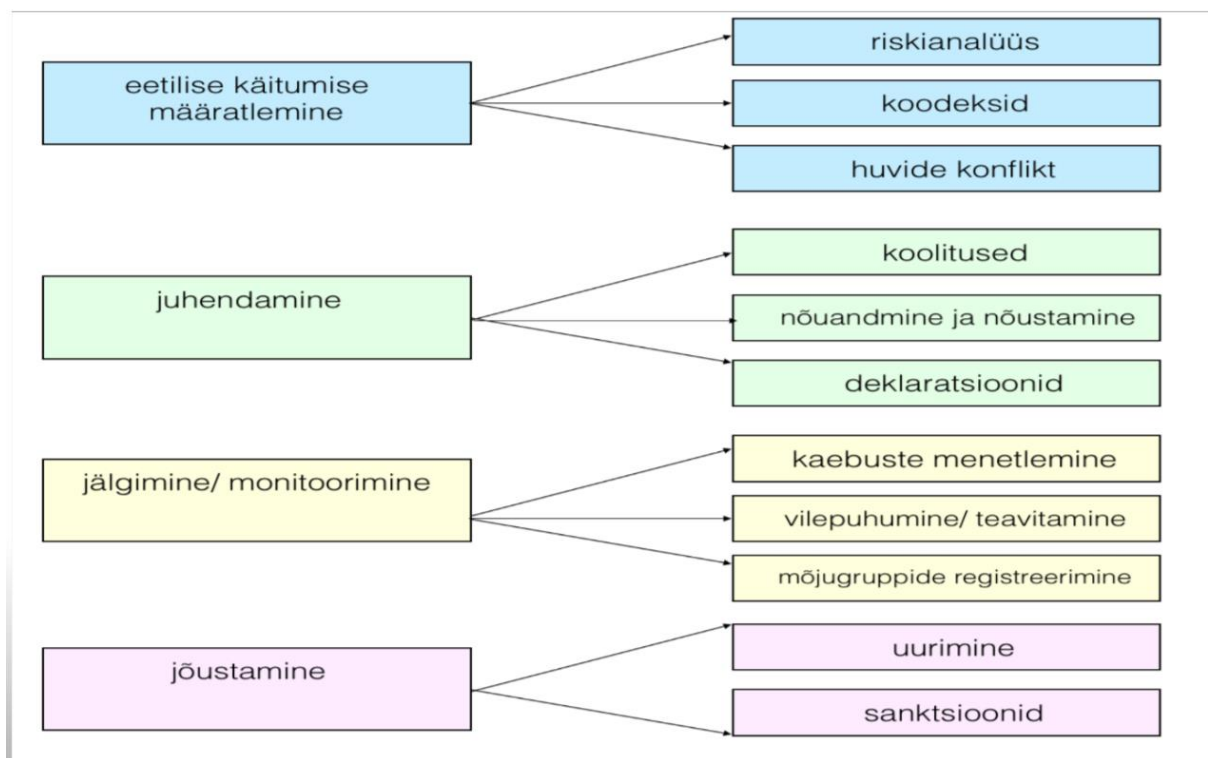
Euroopa riikide praktikate ülevaates on kirjeldatud erinevad võimalused kontrolliks ja nõustamiseks kutse-eetika küsimustes. See võib olla ühe ametniku ülesanne, alalise või *ad hoc* eetikanõukogu pädevuses. Enamlevinud on eetikakomiteede moodustamine ning eetikakomiteede küsimust käsitletakse pikemalt järgmises peatükis.

Töö koodeksi tekstiga ei tähenda üksnes tekstipõhist analüüsi ja uuendusi, vaid vajab vastuseid põhimõttelistele küsimustele kohtunikkonna eetose kujundamise kohta. Koodeks on dokument, mis ühest küljest peab kandma kohtunike eetilisi ideaale, teisalt olema kohtunikkonnale olemuslikult omane. Erinevad kohtunike grupid evivad erinevaid probleeme ning tähtsustavad kohtunikutöö eri printsiipe. Tasakaalu ja konsensuse saavutamiseks koodeksi teksti osas on asjakohane luua töögrupp mitmekesisuse printsiipe arvestavalt.

4.Rakendusmehhanismid

Iga kutse-eetika aluseks on väärtused või printsiibid, mis tulenevad selle kutse funktsionaalsest rollist ühiskonnas. Printsiibid võivad olla selgelt väljendatud, kutse esindajate poolt teadlikult kasutatavad ning avalikkusele kommenteeritud või varjatud ning teadvustamata, kuid need mõjutavad kutsekogukonna tegusid ja otsuseid. Ideaaljuhul on deklareeritavad, koodeksi väärtused ja tegelikud väärtused samad. Suurem tõenäosus, et deklareeritavad ja tegelikud väärtused kokku langevad on juhtudel, kus kutseorganisatsioon teadlikult juhib kutse-eetika-alast tegevust.

Tervikliku käsitluse eetika juhtimisele on välja pakkunud OECD ²⁶ . Raamistiku rakendamine peaks suurendama kodanike usaldust institutsiooni vastu. Raamistiku komponentide rakendamine sõltub institutsiooni spetsiifikast.

Tabel 7. Eetika juhtimise vahendid (OECD)

²⁶ Integrity Framework:
http://www.oecd.org/gov/44462729.pdf?TSPD_101_R0=7a228b28b1a6abe56731915cab27a4f01j10000000000000ac09bf5affff000000000000000000000000000000000005a8c29bd0053765557

OECD käsitus põhineb arusaamal, et terviklik eetika juhtimine peab sisaldama nelja komponenti: eetilise käitumise määratlemine, juhendamine, jälgimine ja jõustamine. Koodeksi loomine kuulub esimese komponendi alla. Juhendamine, jälgimine ja jõustamine on rakenduskomponendid. Koodeksi loomise mõju on oluliselt laiem pelgast normi loomisest, olles aluseks koolitamisele ja nõustamisele ning sellele, mida pidada sobimatuks või taunitavaks käitumiseks, millise käitumise osas tuleks hinnanguid anda. Rakendusmeetmete analüüs on koodeksi kasutatavuse analüüs.

Analüüsides kehtiva koodeksi seniseid rakendamispäraseid kogutud info põhjal saab öelda järgmist. Küsimusele, kas koodeksis esitatud põhimõtete ajakohasust vaadatakse teatud regulaarsusega üle saab vastata eitavalt, sest pärast koodeksi vastuvõtmist 2004.a pole koodeksi teksti muudatusi ega parandusi tehtud.

Küsimusele, kas koodeksit kasutatakse kutseala koolituste läbiviimisel, tuleks analüüsida kohtunikele läbiviidud eetikakoolituste sisu. Eetikakoolituste läbiviimise statistika esitati sissejuhatavas peatükis ning koolitused viis läbi Harju Maakohtu esimees Meelis Eerik.

Küsimusele, kas koodeksi põhimõtete rikkumist hinnatakse ja sanktsioneeritakse, saab vastata distsiplinaarmenetluse seisukohast. Distsiplinaarkolleegium hindab kohtunike ebaeetilist käitumist distsiplinaarmenetluse käigus niivõrd kuivõrd distsiplinaarsüütegu on ka kohtuniku vääritud tegu. Teisi ebaeetilise käitumise hindamise või sanktsioneerimise viise analüüsi läbiviimise käigus ei tuvastatud.

Küsimusele, kas hinnangute andmise põhjendusi tagasisidestatakse kutsekogukonnale õppimise ning käitumispraktikate muutmise eesmärgil saab vastata jaatavalt siis, kui selleks on kutsekogukonna sees loodud vastavad mehhanismid või kanalid. Näiteks ametnikueetika nõukogu seisukohad, mis on vastused konkreetsete juhtumitega seotud päringutele, avaldatakse rahandusministeeriumi avaliku teenistuse eetika veebilehel. Tedaolevalt kohtusüsteemil vastavad süsteemid puuduvad.

Kohtunike eetikakoodeksi rakendamismeetmete puhul on küsimuseks piisavate meetmete loomine, et tagada minimaalne kohtunike eetika alane infovahetus ja võimalus komplitseeriud küsimustele kujundada ühtne seisukoht. Peamise küsimusena siin on tõusetunud koodeksi seletava ning eetikaküsimustes nõuandva kogu küsimus. Nagu nimetatud, oli küsimus arutelu all juba kehtiva koodeksi vastuvõtmise aegu. Välja on pakutud erinevaid lahendusi nagu:

- Kohtunike Aukohus
- Staažikate kohtunike kogu
- Eetikakolleegium sarnaselt distsiplinaarkolleegiumiga

- Distsiplinaarkolleegiumi laiendamine, et tegeleda ka eetikaküsimustega, konsultatiivne funktsioon, kompetentsikeskus
- Distsiplinaarkolleegiumi liikmetest valitakse eetikanõukogu liikmed
- Eesti Kohtunike Ühingu juures tegutsev eetikakomisjon
- Eetikanõukogu kui täiskogu organ

Olulise aspektina antud küsimuse lahendamisel on märgitud vajadust hoida kohtunike erinevate regulatiiv- ja kutsetegevust reguleerivate organite arv kontrolli all. See on toodud põhjenduseks, miks siduda eetikanõukogu formeerimine ühel või teisel viisil distsiplinaarkolleegiumi tööga.

Küsimusele selles, kas eetikanõukogu võiks olla Eesti Kohtunike Ühingu²⁷ organ, on nii poolt- kui vastuväiteid. Poolt väidetena osutatakse vajadusele olla sõltumatu nii Riigikohtu kui võimalike teiste osapoolte mõjust eetikaküsimuste arutamisel ning läbi koodeksi kehtestamise ning rakendamise kasutada isemääramisõigust. Vastuargumendina nähakse asjaolu, et just distsiplinaarkolleegiumi seadusejärgne ülesanne on anda hinnanguid väärtule teole ja seetõttu peaks eetikanõukogu olema distsiplinaarkolleegiumi alastruktuur.

Vähetähtis ei ole valdkonnaga tegelemiseks vajalike ressursside olemasolu nagu näiteks vastava ametniku määramine/värbamine, kelle ülesandeks oleks nii eetikaküsimuste jooksev korraldamine kui kohtuniku eetika-alase teadmise kogumine, süstematiseerimine ja jagamine.

---

²⁷ Eesti Kohtunike Ühing: <http://www.ekou.ee/index.html>

5. Lõppsõna

Kutseala koodeksi headus ning rakendatavus sõltub kutsekogukonna uskumusest, kas koodeksit on vaja ning kas seda hakatakse kasutama praktikas. Oluliseks indikaatoriks on kohtunikkonna huvi koodeksi teksti ning selle rakendamisküsimuste vastu. Senise info põhjal tuleb antud küsimuses eeldada mõõdukat huvi. Indikaatoritena võib vaadata 2003. aasta jooksul koodeksi tekstile esitatud täienduste hulka ning 2017. a küsitlusele vastanute hulka (u 35% kohtunikkonnast). Tähelepanuväärne on asjaolu, et kui kohtunike eetika küsitlusele vastas 84 kohtunikku ning ENCJ küsitlusele 82 kohtunikku, võib eeldada, et u 1/3 kohtunikkonnast moodustab professionaalse kogukonna aktiivsema osa.

Sisendinformatsioon koodeksi uuendamiseks on oluline. See aitab teha informeeritumaid otsuseid. Nii teoreetilised käsitlused kui rahvusvahelised soovitused rõhutavad koodeksi loomisel kutsekogukonna juhtivat rolli. Konsultandi ülesanne saab olla luua aruteludele raamistik, kuna iga kutseala on eriline ning seetõttu on iga koodeks eriline, saades praktiliseks vaid läbi kogukonna liikmete tegevuse. Analüüsis on osa informatsiooni esitatud mõttepunktidena eesmärgiga näidata erinevaid seisukohti ning valikuid kohtunike jaoks sobivaimate lahenduste leidmisel.

Koodeksi teksti revideerimine on vaid esimene etapp muutmaks koodeks funktsionaalseks ning praktiliseks.